

De canon in het onderwijs

sar
des

De canon in het onderwijs

Een nulmeting

Sardes/Oberon, april 2008

Anne Luc van der Vegt
Marleen Kieft
Karin Hoogeveen
Michiel van der Grinten
m.m.v. Folkert Haanstra

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	3
1.1	De canon van Nederland.....	3
1.2	Onderzoeksvragen	4
1.3	Opzet onderzoek	5
2.	Stand van zaken: bekendheid en gebruik van de canon	9
2.1	Functie van respondenten	9
2.2	Bekendheid canon.....	10
2.3	Gebruik canon.....	11
2.4	Meningen over de canon.....	16
3.	Behoeftte aan ondersteuning bij het gebruik van de canon	19
3.1	Samenwerking met andere instellingen	19
3.2	Behoeftte aan ondersteuning: welke informatie en welke vorm van ondersteuning... ..	20
3.3	Behoeftte aan concrete ondersteuningsproducten.....	22
4.	Paneldiscussie over de canon	25
4.1	Discussie naar aanleiding van presentatie voorlopige onderzoeksresultaten.....	25
4.2	Discussie over behoeftte aan ondersteuning	26
5.	Conclusies en aanbevelingen.....	31
5.1	Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen	31
5.2	Aanbevelingen	33
	Bijlage 1: Vragenlijst internetenquôte primair onderwijs	35
	Bijlage 2: Vragenlijst telefonische interviews.....	43
	Bijlage 3: Deelnemers paneldiscussie	46

1. Inleiding

Het kabinet is voornemens de canon met ingang van het schooljaar 2009/2010 in te voeren in de kerndoelen voor de bovenbouw van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Tegen die tijd is het drie jaar geleden dat de commissie Ontwikkeling Nederlandse canon (commissie Van Oostrom) de canon voor het eerst presenteerde. In oktober 2006 verschenen de eerste twee delen van het rapport “Entoen.nu”. In deel A wordt een verantwoording gegeven van de samenstelling; deel B geeft een overzicht van de 50 ‘vensters’ waaruit de canon bestaat. In juli 2007 werd deel C gepresenteerd, de Slotbeschouwing, waarin reacties op de canon worden besproken.

Ruim een half jaar na het verschijnen van het laatste deel van de canon heeft het ministerie van OCW een onderzoek laten uitvoeren naar de stand van zaken met betrekking tot de canon. De centrale vragen zijn: kennen de scholen de canon, gebruiken ze hem en welke ondersteuning wensen ze daarbij? Het onderzoek is uitgevoerd door Sardes en Oberon, met medewerking van Folkert Haanstra, lector Kunst- en cultuureducatie bij de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.

1.1 De canon van Nederland

De canon van Nederland

De canon van Nederland is in de eerste plaats bedoeld voor de bovenbouw van het basis-onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, voor leerlingen tussen de acht en veertien jaar. Hij bestaat uit 50 ‘vensters’, onderwerpen die moeten leiden tot meer kennis over het verleden en tot een verdieping daarvan. Achter elk venster bevindt zich een verhalende inleiding die duidelijk maakt welke betekenis het betreffende onderdeel van de canon kan krijgen in het onderwijs. De vijftig vensters strekken zich uit over de leergebieden geschiedenis, aardrijkskunde, Nederlands, kunstvakken, maatschappijleer en levensbeschouwelijke vakken.

Invoering van de canon in het onderwijs

In haar beleidsreactie volgt het ministerie van OCW het advies van de commissie om de canon op te nemen in de kerndoelen van de bovenbouw van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Dit zal verplicht worden vanaf het schooljaar 2009-2010.

Een centrale rol bij de implementatie van de canon is weggelegd voor de Stichting Entoen.nu. Zij beheert de website www.entoen.nu. Gebruikers kunnen niet alleen informatie van de site afhalen, maar ook zelf informatie toevoegen, bijvoorbeeld door lesideeën of illustratiemateriaal beschikbaar te stellen. De door de commissie opgerichte stichting krijgt vijf jaar lang subsidie, onder andere om de website Entoen.nu te onderhouden en uit te bouwen.

Verder onderschrijft het kabinet dat leraren een centrale rol vervullen bij het overdragen van de canon via het onderwijs. Vakinhoudelijke en vakdidactische nascholing zullen de komende tijd daarom extra aandacht krijgen. Het ministerie denkt aan een rol voor de Stichting Entoen.nu, de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en het *Instituut voor Geschiedenisdidactiek* en de

Vereniging van docenten Geschiedenis en Staatsinrichting in Nederland. Deze zouden samen met de lerarenopleidingen een ‘canoncurcus’ kunnen ontwikkelen.

Andere producten ten behoeve van de invoering van de canon zijn in ontwikkeling. Enkele voorbeelden:

- Het Cito werkt aan een online toets over de canon.
- Bij elk venster zal een zogenoemde ‘vensterplaat’ worden ontwikkeld om centraal te stellen als dat specifieke venster aan de orde is.
- Het Klokhuis en het project Verleden van Nederland werken elk aan beeldmateriaal bij de vijftig vensters.
- Erfgoed Nederland organiseert de Canonkaravaan: in elke provincie en in de grote steden worden bijeenkomsten georganiseerd die meer bekendheid moeten geven aan de canon. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan een regionale of lokale uitwerking van de canon.
- In Arnhem zal het Nationaal Historisch Museum worden gevestigd. De canon zal een centrale plaats in de collectie innemen.

Canon en cultuur

Het kabinet ziet de invoering van de canon tevens als nieuwe impuls voor het project *Cultuur en School*. Het is opgenomen in de hoofdlijnen voor het toekomstig cultuurbeleid voor de periode 2009 – 2012: de nota ‘Kunst van Leven’. In de afgelopen jaren zijn in diverse projecten ervaringen opgedaan met het versterken van de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen. Dit kan een vervolg krijgen bij de invoering van de canon. De culturele instellingen krijgen een belangrijke rol bij het zichtbaar maken van de canon in het onderwijs. Sommige instellingen zijn al begonnen met het ontwikkelen van materialen, van regionale of lokale aanvullingen op de canon en ook in digitaliseringsprojecten wordt de canon als richtsnoer gebruikt. De invoering van de canon sluit ook aan bij het Actieprogramma cultuurparticipatie om jongeren onder de achttien jaar tot meer culturele activiteit te bewegen.

Het toekomstige Programmafonds cultuurparticipatie dat tot doel heeft het stimuleren van cultuurparticipatie in de volle breedte, krijgt een belangrijke rol bij de implementatie van de canon. De resultaten van het onderhavige onderzoek leveren een bijdrage aan besluitvorming over te subsidiëren projecten.

1.2 Onderzoeksvragen

Het onderzoek is uitgevoerd in de eerste drie maanden van 2008. De eerste publicaties over de canon waren inmiddels anderhalf jaar geleden verschenen, maar de acties om de invoering te ondersteunen waren pas vrij kort daarvoor op gang gekomen. Het onderzoek naar gebruik van de canon kan dus worden gezien als een soort ‘nulmeting’.

Het onderzoek heeft twee doelen: 1) het vaststellen van de stand van zaken met betrekking tot de canon, 2) het in kaart brengen van de behoefte aan ondersteuning bij de invoering van de canon in het onderwijs. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen a) kennis over en b) gebruik van de canon van Nederland. Uitgaande van deze doelen zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Stand van zaken

- 1a *Kennis* – Wat is het kennisniveau over het fenomeen canon, in relatie tot het onderwijs? Zijn docenten uit het primair- en voortgezet onderwijs op de hoogte van het bestaan van de canon? Zijn zij bekend met het advies van de commissie Van Oostrom? Weten zij bijvoorbeeld dat de canon wordt ingevoerd in de kerndoelen?
- 1b *Gebruik*: In welke mate zijn scholen al begonnen met het gebruik van de canon en op welke manier gebeurt dit? Welke middelen worden bij het onderwijzen van de canon ingezet? Zijn docenten bijvoorbeeld bekend met de mogelijkheden van de website *Entoen.nu* of met de mogelijkheden om voor canononderwijs samen te werken met culturele instellingen?

Behoeftte aan ondersteuning

- 2a *Behoeftte aan kennis* – Hebben docenten uit het primair- en voortgezet onderwijs behoefte aan meer of andere (aanvullende) informatie over de canon? Zo ja, welke informatie wordt gewenst en in welke vorm zou deze het beste kunnen worden aangeboden?
- 2b *Behoeftte aan ondersteuning bij gebruik* – Bestaat er in het onderwijsveld behoefte aan ondersteuning voor het geven van passend canononderwijs? Waaruit bestaat deze behoefte (bijvoorbeeld nascholing, handreiking, lesstof, etc.)?

1.3 Opzet onderzoek

Het onderzoek bestaat uit drie delen:

1. Een enquête onder vertegenwoordigers van scholen voor primair- en voortgezet onderwijs, om de huidige stand van zaken in kaart te brengen. Met de enquête hebben we antwoord gezocht op de eerste onderzoeksvraag (stand van zaken) en voor een deel op de tweede onderzoeksvraag (behoefte aan ondersteuning).
2. Telefonische interviews met vertegenwoordigers van scholen voor primair en voortgezet onderwijs, om duidelijk te krijgen welke behoefte er is aan ondersteuning bij de invoering van de canon.
3. Een paneldiscussie met leraren, leerkrachten en experts om te discussiëren over de bevindingen van de eerste twee onderdelen, met name over de behoefte aan ondersteuning.

Deel 1: Enquête

Steekproef en gegevensverzameling

Met de enquête is ernaar gestreefd een representatief beeld te verkrijgen van het onderwijs in Nederland. In beide sectoren is een steekproef getrokken van 400 vestigingen van scholen. Bij het trekken van de steekproef is gecontroleerd voor representativiteit naar schooltype, denominatie, regionale verdeling en verstedelijking.

Aan de scholen uit de steekproef is een schriftelijk verzoek gericht om deel te nemen aan het onderzoek. In het primair onderwijs hebben we dit verzoek gericht aan de directeur, die doorgaans het beste overzicht heeft van vernieuwingen in het onderwijs op school. Vanwege de koppeling aan Cultuur op School zou het soms ook de interne cultuurcoördinator kunnen zijn. In dat geval werd verzocht de vragenlijst door de cultuurcoördinator te laten invullen.

In het voortgezet onderwijs was niet op voorhand duidelijk wie het beste benaderd zou moeten worden om informatie. De canon is niet exclusief gekoppeld aan één bepaald schoolvak. Om de juiste persoon te kunnen benaderen, is eerst een telefonische voorronde gehouden onder de scholen voor voortgezet onderwijs uit onze steekproef. We vroegen of bekend was wie de invoering van de canon op school coördineerde. Als er geen coördinator was aangewezen (of als niet bekend was wie dit was) werd de naam van de voorzitter van de sectie geschiedenis binnen de onderbouw genoteerd. Er is gekozen voor geschiedenis omdat de meeste vensters van de canon met dit vak te maken hebben.

In de brief is een internetadres vermeld en een unieke gebruikersnaam en inlogcode. Verder is in de brief een overzicht gegeven van de vragen in de vragenlijst.¹ Bij de brief was een aanbevelingsbrief van het ministerie van OCW gevoegd, waarin o.a. duidelijk gemaakt werd dat medewerking van allerlei typen scholen op prijs werd gesteld, zowel actieve als minder actieve scholen.

Om de respons op de enquête te maximaliseren is na enkele weken een schriftelijk rappel gestuurd aan de scholen die nog niet gereageerd hadden.

Respons

Van de 400 basisscholen die we hebben benaderd zijn er 382 bereikt; 140 scholen hebben de vragenlijst ingevuld (respons van 37%). Bijna driekwart (71%) van de respondenten is directeur. De overige respondenten hebben een functie in het (midden)management: adjunct-directeur, locatieleider, bouwcoördinator of intern begeleider.

Van de 400 scholen voor voortgezet onderwijs waren er 25 onbereikbaar. Van 112 scholen hebben we een vragenlijst retour ontvangen (respons van 30%). De meeste respondenten zijn docent, vaak tevens voorzitter van een vaksectie. De meeste docenten geven geschiedenis, soms in combinatie met andere vakken, zoals aardrijkskunde of mens & maatschappij/maatschappijleer. Verder zijn er enkele docenten Nederlands, culturele vakken en wiskunde onder de respondenten. Een klein deel van de respondenten is lid van de directie. Overige functies zijn: afdelingsleider, teamleider, coördinator.

Er is gecontroleerd in hoeverre de groep respondenten representatief is, aan de hand van beschikbare achtergrondkenmerken. Daarbij is gekeken naar schooltype, schoolgrootte en geografische spreiding. Bij deze kenmerken vinden we geen significante verschillen tussen de steekproef en de totale populatie.² We gaan er daarom vanuit dat de groep respondenten representatief is.

Deel 2: Telefonische interviews

Bij een behoeftepeiling 'op afstand', zoals dat gebeurt door middel van een enquête, bestaat het risico dat respondenten wat oppervlakkig blijven in hun oordeel. Het gevolg daarvan is dat behoeftepeilingen vaak een overschatting of onderschatting van de werkelijke behoefte te zien

¹ De volledige vragenlijst is achter in dit rapport opgenomen, als bijlage 1.

geven. Om die reden hebben we in aanvulling op de enquête een aantal telefonische interviews en een groepsgesprek gehouden met vertegenwoordigers van scholen voor primair en voortgezet onderwijs.

Telefonische interviews

De telefonische interviews waren bedoeld om een breed en een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van de behoefte aan verschillende vormen van ondersteuning. Er zijn 15 vertegenwoordigers van het primair onderwijs en 15 vertegenwoordigers van het voortgezet onderwijs benaderd.

Uiteindelijk werden 2 respondenten uit het voortgezet onderwijs niet bereikt, doordat afspraken op het laatste moment werden afgezegd.

Dit zijn andere scholen dan de scholen die voor fase 1 van het onderzoek zijn benaderd. Van de basisscholen is de directeur benaderd, bij de scholen voor voortgezet onderwijs is dezelfde werkwijze gehanteerd als bij de enquête: we hebben telefonisch gevraagd naar de juiste contactpersoon en met hem/haar een afspraak gemaakt.

In de interviews is kort ingegaan op de bekendheid met de canon en het gebruik ervan (door welke leraren, voor welke vak-/vormingsgebieden), maar het accent lag op de behoefte aan kennis en aan ondersteuning bij het gebruik van de canon. Daarover zijn wat meer ‘open’ vragen gesteld dan in de enquête mogelijk was. Gespreksonderwerpen waren:

- Wordt al gebruik gemaakt van ondersteuning;
- Aan welk *type* ondersteuning hebben scholen behoefte (b.v. lessuggesties, achtergrondinformatie, uitwisseling van ervaringen);
- In welke *vorm* zou ondersteuning moeten worden gegeven (schriftelijk, internet, cursus, netwerken);
- Mening over concrete producten voor de ondersteuning van scholen (zoals de ‘vensterplaat’, filmmateriaal, handreiking SLO, Nationaal Historisch Museum).³

Deel 3: Paneldiscussie

Bij de paneldiscussie stond de interactie met en tussen de verschillende deelnemers centraal. Aan de discussie werd deelgenomen door vertegenwoordigers van zowel primair als voortgezet onderwijs en door vertegenwoordigers van instellingen die de invoering van de canon ondersteunen.

Selectie respondenten

Uit basis- en voortgezet onderwijs zijn 8 personen benaderd. Het ging voornamelijk om scholen die actief zijn op het gebied van de canon, maar ook om enkele personen die juist een kritische houding hebben met betrekking tot de canon. Daarnaast zijn vertegenwoordigers uitgenodigd van instellingen die een rol spelen bij en invoering van de canon: SLO, Erfgoed Nederland, Cultuurnetwerk Nederland, lerarenopleiding.

² We spreken van een significant verschil als er slechts een kleine kans is dat het verschil toevallig is (kleiner dan 5 procent).

Onderwerpen van gesprek

De topics voor de paneldiscussie zijn vastgesteld op basis van de eerste voorlopige uitkomsten van de enquête. Tijdens de sessie hebben we met de deelnemers gesproken over de mogelijkheden om de canon te gebruiken binnen het onderwijs en de ondersteuning die daarbij gewenst wordt. De eerste fase van het onderzoek leverde daarvoor het basismateriaal. Hierbij ging het om:

- a) Beoordelen van voorbeelden van ondersteuning: waaraan is behoefte, waaraan niet?
- b) Concretiseren van ideeën voor ondersteuning, zowel wat betreft de vraag (Waarbij willen we ondersteuning?) als wat betreft het aanbod (In welke vorm moet de ondersteuning worden gegeven?).

In de volgende hoofdstukken presenteren we de bevindingen van het onderzoek. De resultaten van deel 1 en deel 2 worden geïntegreerd in hoofdstuk 2, over bekendheid en gebruik, en hoofdstuk 3, over de behoefte aan ondersteuning. Van de paneldiscussie wordt verslag gedaan in hoofdstuk 4. Daarna volgen nog de conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 5).

³ De interviewleidraad is achterin dit rapport opgenomen, als bijlage 2.

2. Stand van zaken: bekendheid en gebruik van de canon

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de eerste onderzoeksvraag: Wat is op scholen bekend over de canon (2.2) en in hoeverre wordt hij al gebruikt in het onderwijs (2.3)? Vervolgens geven we nog de mening weer over de canon, aan de hand van een aantal stellingen (2.4). De resultaten van het primair onderwijs (PO) en het voortgezet onderwijs (VO) bespreken we steeds gescheiden, ten behoeve van de lezer die in het bijzonder in een bepaalde sector is geïnteresseerd. De resultaten van de enquête worden in tabellen weergegeven, ter illustratie daarbij vermelden we de uitkomsten van de telefonische interviews.

Voor we ingaan op de bekendheid en het gebruik van de canon, is het van belang iets meer te zeggen over de respondenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt: wat is hun functie en wat hebben ze te maken met de canon?

2.1 Functie van respondenten

PO – 140 scholen in het PO hebben een ingevulde vragenlijst retour gezonden (respons van 37%). De vragenlijst is meestal ingevuld door de directeur (71%). De overige respondenten hebben een functie in het (midden)management: ze zijn adjunct-directeur, locatieleider, bouwcoördinator of intern begeleider. Van geen enkele school heeft de cultuurcoördinator de vragenlijst ingevuld.

De helft van de respondenten zegt geen taak te hebben bij de invoering van de canon. Veertig procent coördineert de invoering van de canon en de overige tien procent noemt andere taken, zoals beslissen over de invoering, informatie over de canon bekend maken bij collega's of thematisch werken in de bovenbouw.

Aan de telefonische interviews is meegewerkt door 15 directeuren basisonderwijs, waarvan er 4 de invoering van de canon coördineren.

Tabel 1 Functie respondenten

	PO	VO
directie	71%	10%
(groeps)leraar	10%	40%
voorzitter vaksectie	n.v.t.	39%
cultuurcoördinator	0%	2%
anders	19%	9%

VO – Van 112 scholen voor voortgezet onderwijs hebben we een vragenlijst retour ontvangen (respons van 30%). De meeste respondenten zijn docent, vaak tevens voorzitter van een vaksectie. De meeste docenten geven geschiedenis, soms in combinatie met andere vakken, zoals aardrijkskunde of mens & maatschappij/maatschappijleer. Verder zijn er enkele docenten Nederlands, culturele vakken en wiskunde onder de respondenten. Een klein deel van de respondenten is lid van de directie. Overige functies zijn: afdelingsleider, teamleider, coördinator onderbouw. Onder de respondenten zijn er slechts enkele cultuurcoördinatoren.

De meeste respondenten hebben geen speciale taak bij de invoering van de canon (73%). Een klein deel (14%) coördineert de invoering of heeft andere taken (13%). Dat laatste houdt meestal in dat men een eigen verantwoordelijkheid als docent heeft om de canon in te voeren. Aan de telefonische interviews is meegewerkt door 13 leraren geschiedenis. Twee daarvan coördineren de invoering van de canon op school.

2.2 Bekendheid canon

PO – Op bijna alle basisscholen (94%) heeft men wel eens van de canon gehoord. De meerderheid van de respondenten kent de canon uit vaktijdschriften, van de televisie of uit de krant. Een kleiner gedeelte van de respondenten kent de canon via nieuwsbrieven, internet en collega's. Van de respondenten kent niemand de canon via de Canonkaravaan.

Tabel 2 Op welke manier heeft u gehoord over de canon?

	% bekend	
	PO	VO
krant	57%	80%
televisie	58%	73%
vaktijdschrift	63%	65%
nieuwsbrieven	42%	27%
internet	23%	46%
collega's	18%	43%
vrienden/kennissen	2%	8%
Canonkaravaan van Erfgoed Nederland	0%	1%
anders	6%	10%
niet eerder van de canon gehoord	6%	6%

VO – Ook de respondenten uit het voortgezet onderwijs hebben vrijwel allemaal (94%) wel eens van de canon gehoord. Vooral via algemeen toegankelijke media als krant en televisie. Vaktijdschriften, internet en nieuwsbrieven spelen een iets minder grote rol. Bijna de helft van de respondenten heeft via andere collega's van de canon gehoord – dat is aanzienlijk meer dan in het basisonderwijs. De Canonkaravaan heeft geen rol gespeeld in de kennismaking met de canon.

Rapport Entoen.nu

PO – Het rapport Entoen.nu is nog niet bij alle scholen bekend: 13% van de respondenten heeft het rapport (deels) gelezen, nog eens 41% heeft van het rapport gehoord. Degenen die het (deels) hebben gelezen, kennen vooral deel B, de beschrijving van de 50 vensters. Deel A, over ontwikkeling van de canon en gebruiksmogelijkheden, is slechts door 6 procent van de respondenten ingezien. Deel C, over reacties op de canon, door vrijwel niemand. Dit deel is ook niet gratis aan de scholen toegestuurd.

Uit de reacties tijdens telefonische interviews blijkt dat de bruikbaarheid van het rapport wordt afgemeten aan wat je er in de klas mee kunt.

- “Het zijn leuke boekjes, maar we gaan er niets mee doen. We hebben vorig jaar een nieuwe methode aangeschaft.”

- “Die boekjes zijn meer voor de leerkrachten, dus we weten niet of de canon iets voor onze leerlingen is.”

VO – Bij de meeste respondenten uit het voortgezet onderwijs is het rapport ‘Entoen.nu’ bekend. Eén op de drie docenten (31%) heeft het rapport (deels) gelezen, nog eens 45% weet van het bestaan van het rapport. Deel B van het rapport is het meest gelezen. Dit is ingezien door 28 procent van de respondenten, deel A door 18 procent en deel C door 6 procent.

Aan de respondenten is verder gevraagd welke maatregelen ze kennen ter ondersteuning van de canon. De meeste van deze maatregelen blijken tot nu toe slechts bij een minderheid bekend te zijn.

Tabel 3 Kent u de volgende maatregelen ter ondersteuning van het gebruik van de canon?

	% scholen dat maatregelen kent	
	PO	VO
canon wordt opgenomen in de kerndoelen	80%	68%
oprichting Nationaal Historisch Museum	38%	67%
oprichting stichting Entoen.nu	27%	31%
ontwikkeling nascholingscursus	23%	31%
ontwikkeling handreiking	29%	23%
Canonkaravaan	15%	19%
ontwikkeling online-toets	16%	17%

Dat de canon wordt opgenomen in de kerndoelen, weet men op de meeste scholen wel. De geschiedenisdocenten in het voortgezet onderwijs kennen in meerderheid ook de plannen voor het Nationaal Historisch Museum. De overige plannen waren nieuw voor de meeste respondenten.

2.3 Gebruik canon

PO – Tot nu toe gebruikt een minderheid (15%) van de respondenten in het basisonderwijs zelf de canon; 18 procent zegt dat collega’s de canon wel gebruiken. Deze collega’s zijn bijna altijd groepsleerkrachten van de groepen 5 tot en met 8. Volgens geen enkele respondent wordt de canon gebruikt door vakleerkrachten (hierbij wordt in de eerste plaats gedacht aan de kunstvakken); op twee scholen wordt de cultuurcoördinator genoemd als gebruiker. De canon wordt vrijwel uitsluitend geassocieerd met het vak geschiedenis. Dit blijkt uit de telefonische interviews, waarin gevraagd is naar de vakgebieden waarvoor de canon relevant is. Enkele directeuren zien raakvlakken met cultuureducatie, maar men vindt dat de canon primair thuishoort bij geschiedenis of wereldoriëntatie.

Gezamenlijke afspraken over het werken met de canon zijn er nog vrijwel nergens. Slechts twee respondenten geven aan dat het gebruik van de canon wordt gecoördineerd. Op sommige scholen is de canon wel eens in een teamvergadering aan de orde gesteld, zonder dat dit een vervolg heeft gekregen.

De belangrijkste reden om de canon *wel* te gebruiken is dat het belangrijk wordt gevonden dat leerlingen kennismaken van de onderwerpen in de canon (meer dan de helft van de gebruikers),

daarna dat de canon verplicht wordt gesteld. Enkele respondenten vinden bovendien dat de canon een goede verdieping is bij de bestaande lesstof. De meest genoemde redenen om (nog) *niet* met de canon te werken zijn dat het er nog niet van is gekomen en dat de onderwerpen van de canon al in het onderwijs zijn verwerkt. Beide redenen gelden voor 30 procent van de respondenten. Ook uit de telefonische interviews kwam naar voren dat scholen vaak een terughoudende houding innemen:

- “We wachten eerst af wat er verder gaat gebeuren vanuit het ministerie. Het kan wel nuttig zijn bij de keuze van een nieuwe methode voor wereldoriëntatie.”
- “Kort geleden hebben we een nieuwe geschiedenismethode aangeschaft, dus daar doen we het voorlopig mee. Misschien dat de uitgever met een supplement komt, dan zullen we dat aanschaffen.”

Slechts enkele respondenten geven aan dat ze het niet eens zijn met het idee van een canon (“te grote versimpeling van het vak”) of met de samenstelling van de canon.

Gevraagd naar de manier waarop de canon wordt gebruikt, zeggen alle gebruikers dat dit incidenteel gebeurt in het onderwijsprogramma, op slechts enkele scholen ook op een structurele manier. Daarnaast werken 3 op de 5 gebruikers projectmatig met de canon.

VO – Van de respondenten in het voortgezet onderwijs gebruikt 32 procent zelf de canon; 30 procent zegt dat collega’s dit doen. (Voor een groot deel zijn dit dezelfde respondenten; in totaal zegt 38 procent dat zijzelf óf collega’s de canon gebruiken.) De canon wordt vooral in de onderbouw gebruikt. Volgens ruim een derde van de gebruikers (35%) is het gebruik beperkt tot de onderbouw; volgens 42 procent wordt de canon gebruikt in onderbouw én bovenbouw, volgens 16 procent alleen in de bovenbouw. Alle gebruikers zeggen dat de canon vooral wordt gebruikt bij de maatschappijvakken en dan in het bijzonder bij geschiedenis. Een op de vijf gebruikers meldt dat ook docenten in cultuurvakken de canon gebruiken. Bij talen of exacte vakken wordt de canon slechts op een enkele school gebruikt. Uit de telefonische interviews wordt duidelijk dat vakoverstijgend werken met de canon weinig of niet voorkomt. Tot nu toe ligt het alleen bij de docenten geschiedenis.

Net als in het basisonderwijs noemt de meerderheid van de gebruikers van de canon als reden voor gebruik dat het belangrijk is om de leerlingen te laten kennisnemen van de onderwerpen in de canon. De helft van de gebruikers vindt de canon een goede verdieping van de lesstof. Dat de canon verplicht wordt gesteld, weegt minder zwaar voor de gebruikers. Eén op de drie noemt dit als reden om de canon te gebruiken. De meest genoemde reden om *geen* gebruik te maken van de canon is dat de onderwerpen van de canon al in het onderwijs zijn verwerkt (45% van de niet-gebruikers). Een op de vijf niet-gebruikers zegt dat het er nog niet van gekomen is om de canon te gaan toepassen. Evenveel respondenten vinden de canon een te grote versimpeling van het vak. Een klein deel van de niet-gebruikers (iets minder dan 10 procent) is het niet eens met de samenstelling van de canon.

De overgrote meerderheid van de gebruikers (80%) zegt dat de canon *incidenteel* wordt gebruikt in het onderwijsprogramma. Daarnaast zegt ruim de helft van de respondenten dat de canon ook *structureel* wordt gebruikt (55%) en wordt benut bij projecten (53%).

Uit de telefonische interviews blijkt dat scholen de canon selectief gebruiken:

- “De vensters worden in de les gebruikt voor zover ze voorkomen in de methode. Komen ze daar niet in voor, dan worden ook niet behandeld.”
- “We gebruiken niet alle vensters. Sommige komen in de methode aan de orde. Andere niet, maar komen dan aan de orde door de website, in een spreekbeurt, of in een discussie. Bijvoorbeeld Michiel de Ruyter of sommige kunstvensters die anders niet aan de orde zouden komen.”

Andere scholen zijn nog afwachtend:

- “We wachten even af. Onze methode (MeMo) is betrekkelijk nieuw en dekt de onderwerpen uit de canon voorlopig voldoende. De verwachting is dat we de methode in 2010 vervangen. Ik vertrouw volledig op de uitgevers. Als de canon in de kerndoelen wordt opgenomen dan zullen we die in onze nieuwe methoden nauwgezet volgen.”

Gebruik website www.entoen.nu

PO – De website www.entoen.nu is het meest bekende product dat bij de canon hoort: 29 procent van de respondenten heeft over de site gehoord; op 13 procent van de scholen is de site bekeken door leden van het team. Degenen die de site hebben bekeken, hebben de meeste onderdelen van de site gezien. We hebben ook gevraagd welke onderdelen men heeft gebruikt of zou willen gebruiken.

Aan degenen die de website hebben bekeken zijn enkele stellingen voorgelegd, waarin een oordeel wordt gevraagd over de site. Alle respondenten vinden de site (zeer) informatief en bijna allemaal vinden ze de site gebruiksvriendelijk. Enkele scholen die met een digitaal schoolbord of smart board werken, zijn enthousiast over de website. “We kunnen de methode wat meer loslaten en meer doen met ICT en geschiedenis.”

Tabel 4a Meningen over www.entoen.nu, primair onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• De website entoen.nu is informatief	39	61	0	0	0
• De website entoen.nu is gebruiksvriendelijk	33	56	11	0	0
• De website entoen.nu bevat goede lessuggesties	22	56	22	0	0

Geen van de respondenten van basisscholen heeft zelf een bijdrage aan de site geleverd, door een reactie te plaatsen of door informatie toe te voegen of te bewerken.

De telefonische interviews maken duidelijk dat de bekendheid van de site nog beter zou kunnen. Sommige respondenten hebben wel eens op de site gekeken, maar de naam van de site is hen onbekend. Anderen horen voor het eerst dat er een site is, starten hem tijdens het interview op en zijn blij verrast met wat ze aantreffen.

VO – Bijna de helft van de respondenten uit het voortgezet onderwijs (44%) kent de website www.entoen.nu – dat is meer dan in het basisonderwijs. Ruim een kwart (27%) heeft de site ook bekeken. De algemene informatie op de site (homepage, beschrijvingen van de vensters etc.) zijn het best bekeken, daarna de ‘vertakkingen’, vervolgens de verwijzingen.

De respondenten uit het voortgezet onderwijs vinden vrijwel allemaal dat de site informatief is. De overgrote meerderheid vindt de site ook gebruiksvriendelijk. Over de lessuggesties is iets minder dan de helft (41%) positief; de helft van de docenten hebben deze nog niet geraadpleegd. Een van de geïnterviewde docenten zegt: “Zeker met een ‘active board’ in de klas werkt de website heel goed, hij is aantrekkelijk voor leerlingen. Door het werken met de tien tijdvakken en het inpassen van de vensters daarin is het ook heel goed toepasbaar.”

Opvallend is dat de docenten voortgezet onderwijs minder positief zijn dan de vertegenwoordigers van het basisonderwijs. Slechts weinig docenten zijn zeer positief en er zijn ook docenten die negatief oordelen. Uit de telefonische interviews blijkt dat sommige docenten het materiaal geschikter vinden voor jonge kinderen dan voor het voortgezet onderwijs. Een andere verklaring voor de kritische houding is dat de geschiedenisdocenten met een meer gespecialiseerde blik naar de website kijken dan de vertegenwoordigers van het basisonderwijs, die generalisten zijn.

Tabel 4b Meningen over www.entoen.nu, voortgezet onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• De website entoen.nu is informatief	7	85	4	4	0
• De website entoen.nu is gebruiksvriendelijk	4	74	15	7	0
• De website entoen.nu bevat goede lessuggesties	4	37	48	11	0

Het is vrij zeldzaam dat docenten voortgezet onderwijs een bijdrage leveren aan de site. Eén docent heeft wel eens een reactie geplaatst op de site.

In de onderstaande tabel geven we een overzicht van de onderdelen van de website die de respondenten gebruiken of in de toekomst willen gebruiken. N.B. Deze vragen zijn alleen voorgelegd aan de gebruikers van de website. De percentages laten vooral zien welke onderdelen van de site de respondenten het meest aanspreken. Respondenten hebben vooral belangstelling voor de algemene onderdelen en voor de ‘vertakkingen’ en iets minder voor de ‘verwijzingen’.

Tabel 5 Gebruik van onderdelen van www.entoen.nu, door respondenten die de website kennen

	% scholen dat onderdeel gebruikt of wil gebruiken	
	PO	VO
• Homepage	12	16
• Algemene informatie, nieuws en discussieforum	9	10
• Beschrijvingen van de vensters	11	14
• "Beeld en geluid" : foto's en filmpjes	10	17
<i>Vertakkingen: lessuggesties voor het onderwijs</i>		
• Suggesties voor onderwerpen in het basisonderwijs	11	n.v.t.
• Suggesties voor onderwerpen in het voortgezet onderwijs	n.v.t.	13
• "Heden en verleden": suggesties voor vergelijkingen tussen heden en verleden	9	9
• "In de schatkist": suggesties voor een 'schatkist' voor de basisschool	7	n.v.t.
<i>Verwijzingen</i>		
• 'Er op uit': excursies	5	8
• Jeugdboeken: relevante jeugdliteratuur	7	8
• Achtergrondliteratuur	5	8
• Weblinks	6	12

Gebruik andere producten

Behalve de website www.entoen.nu zijn er enkele andere producten die een relatie hebben met de canon: een wandkaart met de 50 vensters, uitwerkingen van de canon voor bepaalde vakken of regio's, tentoonstellingen over de canon en de website Het Geheugen van Nederland. Aan de respondenten is gevraagd of men deze producten kent en of men ze zou willen gebruiken.

PO – De wandkaart, waarop alle 50 vensters zijn afgebeeld, is bekender dan de website. Bijna driekwart (72%) kent de wandkaart, bijna de helft daarvan wil hem ook gaan gebruiken of gebruikt hem al. Op basisscholen zijn andere producten, zoals canons voor een vakgebied of regionale/plaatselijke uitwerking van de canon veel minder bekend. Ook de website 'Het Geheugen van Nederland' kent slechts een klein gedeelte van de scholen.

Tabel 6 Gebruik van andere producten rondom de canon / Geheugen van Nederland

	PO				VO			
	% niet bekend	% gebruik niet van plan	% gebruik van plan	% gebruik nu	% niet bekend	% gebruik niet van plan	% gebruik van plan	% gebruik nu
wandkaart met 50 vensters	28%	26%	37%	9%	27%	26%	26%	21%
canon voor een vakgebied	88%	8%	4%	0%	65%	28%	4%	3%
regionale/plaatselijke uitwerking van de canon	91%	4%	4%	1%	68%	18%	10%	4%
tentoonstellingen over de canon	96%	1%	3%	0%	85%	12%	2%	1%
website Het Geheugen van Nederland	90%	3%	6%	1%	28%	11%	26%	35%

VO – Binnen het voortgezet onderwijs is de wandkaart met de 50 vensters tamelijk goed bekend, evenals de website Het Geheugen van Nederland. Op één op de vijf scholen voor voortgezet onderwijs is de wandkaart al in gebruik. ‘Het Geheugen van Nederland’ wordt nog meer benut, door ruim één op de drie scholen. Andere producten zijn iets minder bekend en slechts weinig docenten hebben plannen om deze te gaan gebruiken.

2.4 Meninge n over de canon

Om te peilen hoe er in het onderwijs gedacht en geoordeeld wordt over de canon, hebben we aan de respondenten een aantal stellingen voorgelegd. De stellingen hebben betrekking op het belang van de canon voor de vorming van kinderen, de bruikbaarheid binnen het onderwijs, de samenstelling van de canon en de opbrengst.

In de onderstaande tabel zijn de stellingen geordend op basis van de reacties van de respondenten. De stellingen die de meeste instemming krijgen staan bovenaan, de stellingen waarmee slechts weinig respondenten het eens zijn, staan onderaan. Respondenten konden positief, neutraal of negatief oordelen over de stelling.

PO – Het basisonderwijs vindt dat de canon geschikt is voor het doel dat ermee wordt nagestreefd: het bevorderen van kennis over de Nederlandse geschiedenis en cultuur. Enkele kenmerkende citaten uit de telefonisch interviews:

- “Een goede zaak, we moeten meer terug naar parate kennis over vaderlandse geschiedenis. Daar ontbreekt het nogal eens aan in de geschiedismethoden.”
- “Sommige vensters zijn mooi uitgewerkt, bijvoorbeeld over Karel de Grote. Daarmee kun je het geschiedenisonderwijs echt verdieping geven.”

Tabel 7a Meninge n over de canon, primair onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• De canon helpt kennis over de Nederlandse geschiedenis en cultuur te bevorderen	15	62	17	5	1
• De canon is goed bruikbaar voor het onderwijs	9	46	36	8	0
• De canon helpt om verbanden te leren zien tussen de ontwikkeling van Nederland en de ontwikkeling van de rest van de wereld	7	50	31	11	1
• De canon is goed samengesteld	3	50	38	10	0
• De canon versterkt onze nationale identiteit	1	29	39	25	6
• De canon is overbodig, want de inhoud wordt al gedekt door de huidige kerndoelen	5	24	39	30	2
• De canon is een welkom houvast in mijn lessen	5	28	41	25	1
• De canon helpt ons lacunes in het onderwijs te verhelpen	3	25	39	31	1
• De canon voorziet in een behoefte binnen het onderwijs	2	25	39	31	3
• De canon werkt bindend	2	17	47	30	4
• Er is behoefte aan een internationale canon voor het Nederlandse onderwijs	0	12	50	28	10
• De canon spreekt de leerlingen aan	1	14	66	15	5

Ook over de bruikbaarheid en de samenstelling oordeelt de meerderheid positief, al plaatsen sommige respondenten kanttekeningen. Niet iedereen vindt alle vensters geschikt voor de basisschool (bijvoorbeeld Srebrenica), sommigen vinden de opzet te nationalistisch. Het lijkt er niet op dat er binnen het onderwijs een grote behoefte is aan de canon. Iets meer dan een kwart vindt dat de canon in een behoefte voorziet en dat de canon een welkom houvast is voor de lessen. Slechts een klein deel van de respondenten denkt dat de canon leerlingen aanspreekt. Enkele citaten uit de interviews:

- “Wij hebben genoeg aan onze methode. Als we een nieuwe moeten kiezen, ga ik ervan uit dat de nieuwe kerndoelen er in verwerkt zijn”
- “De boekjes die we toegestuurd hebben gekregen zijn bedoeld voor leerkrachten; voor de leerlingen is er nog geen aansprekend materiaal.”

VO – Docenten voortgezet onderwijs oordelen in grote lijnen hetzelfde over de canon als de respondenten uit het basisonderwijs. Een zeer ruime meerderheid vindt dat de canon kennis over de Nederlandse geschiedenis en cultuur helpt bevorderen. Veel respondenten zijn ook van mening dat de canon goed bruikbaar is en goed is samengesteld.

Tabel 7b Meninge n over de canon, voortgezet onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	neel!
• De canon helpt kennis over de Nederlandse geschiedenis en cultuur te bevorderen	24	59	11	6	1
• De canon is goed bruikbaar voor het onderwijs	10	50	29	9	2
• De canon helpt om verbanden te leren zien tussen de ontwikkeling van Nederland en de ontwikkeling van de rest van de wereld	11	28	27	32	2
• De canon is goed samengesteld	2	41	43	12	3
• De canon versterkt onze nationale identiteit	0	36	33	21	11
• De canon is overbodig, want de inhoud wordt al gedekt door de huidige kerndoelen	6	28	25	37	4
• De canon is een welkom houvast in mijn lessen	1	22	40	30	7
• De canon helpt ons lacunes in het onderwijs te verhelpen	2	23	31	34	10
• De canon voorziet in een behoefte binnen het onderwijs	1	21	40	32	7
• De canon werkt bindend	1	25	38	29	8
• Er is behoefte aan een internationale canon voor het Nederlandse onderwijs	3	26	30	32	10
• De canon spreekt de leerlingen aan	0	9	56	29	6

Enkele citaten van geïnterviewde docenten:

- “Het is een goede zaak; terecht dat de canon in de kerndoelen komt.”
- “Sommige vensters laten iets aan de orde komen waar je zelf niet aan gedacht had, zoals de kunstvensters. Van andere vensters ben ik wat minder gecharmeerd, zoals prehistorie.”
- “De canon geeft een goed historisch overzicht, het is een goede leidraad voor geschiedenis.”
- “De canon is een handige kapstok voor wat we van belang vinden voor onze leerlingen.”
- “Zinnig dat een aantal thema’s voor alle Nederlanders bekend zijn. De canon is alleen geen methode op zich. Het is een hulpmiddel bij de methode die reeds gebruikt wordt.”

Uit de reacties op sommige stellingen kan geconcludeerd worden dat een minderheid echt behoefte heeft aan de canon. Minder dan 30 procent heeft het idee dat de canon nodig is om lacunes in het onderwijsprogramma op te vullen. In de telefonische interviews noemen sommige docenten de canon overbodig. Verder worden de volgende beperkingen van de canon genoemd:

- “De canon dekt alleen de vaderlandse geschiedenis, terwijl methodes de hele wereldgeschiedenis behandelen. Een deel van de vensters komt nu pas in de bovenbouw aan de orde, hoe verhoudt zich dat tot de kerndoelen voor de onderbouw?”
- “Het risico van de canon is dat het geheel een te nationalistisch karakter krijgt. Altijd meerdere kanten blijven belichten, ook de schaduwkanten.”
- “De 10 tijdvakken van de commissie De Rooy zijn belangrijker. Daar is de methode ook op gebaseerd. En die overlappen maar spaarzaam met de 50 vensters.”

En hoewel de docenten zelf tamelijk positief oordelen over de canon, denken ze niet dat dit oordeel wordt gedeeld door de leerlingen. “Voor vmbo-leerlingen is de canon niet interessant, zij zijn niet voldoende onderlegd om het idee van een canon te waarderen. Voor hen zou het ingebed moeten worden in een programma/leerlijn, losse onderwerpen werken niet.”

3. Behoeftte aan ondersteuning bij het gebruik van de canon

Vanaf het schooljaar 2009/2010 zal de canon worden opgenomen in de kerndoelen. Daarmee is het verplicht gesteld voor het onderwijs om de canon een plaats te geven in het onderwijs. Aan de vertegenwoordigers van scholen voor primair en voortgezet onderwijs is de vraag voorgelegd wat ze daarvoor nodig hebben. Hebben ze plannen om samen te werken met andere instellingen? (3.1) Aan welk type ondersteuning hebben ze behoefte? (3.2) Hoe denken ze over concrete producten, die in ontwikkeling zijn? (3.3)

3.1 Samenwerking met andere instellingen

Aan de respondenten is gevraagd of ze nu al externe ondersteuning hebben ingeschakeld bij de invoering van de canon. Aan de respondenten die gebruik maken van de canon is vervolgens gevraagd met welke instellingen men in de toekomst denkt te gaan samenwerken.

PO – Tot nu toe heeft vrijwel geen enkele school externe ondersteuning ingeschakeld bij het invoeren van de canon. Twee respondenten zeggen dat de schoolbegeleidingsdienst is geraadpleegd.

Hoewel het basisonderwijs tot nu toe bijna geen gebruik maakt van ondersteuning, is men wel van plan dit in de toekomst te gaan. De aandacht gaat daarbij vaak uit naar instellingen voor cultuureducatie. (Waarschijnlijk is dit mede te danken aan de stimulerende werking van de regeling Versterking Cultuureducatie in het primair onderwijs. Die heeft een aanzet gegeven tot meer samenwerking met deze instellingen.)

Tabel 8 Toekomstige samenwerking met culturele instellingen door scholen die de canon gebruiken

	% scholen dat verwacht te zullen samenwerken	
	PO (N = 30)	VO (N = 42)
musea	50%	57%
gemeentelijke instelling voor cultuureducatie	60%	24%
provinciale instelling voor cultuureducatie	43%	24%
archieven	10%	36%
monumenten	27%	10%
bioscopen	7%	5%
concertzalen/theaters	10%	0%
andere instellingen	7%	5%
geen enkele instelling	17%	33%

VO – Binnen het voortgezet onderwijs wordt iets vaker dan in het basisonderwijs nu al een beroep gedaan op externe ondersteuning. Acht procent van de respondenten zegt gebruik te maken van ondersteuning door een vereniging van geschiedenisdocenten. Daarnaast maken enkele docenten gebruik van ondersteuning door culturele instellingen of een erfgoedhuis. Docenten voortgezet onderwijs denken bij ondersteuning in de eerste plaats aan musea en archieven. De canon wordt door deze docenten minder in relatie gebracht met cultuureducatie

dan in het basisonderwijs. Samenwerking met culturele instellingen (centra voor de kunsten, podia) ligt evenmin in de planning.

3.2 Behoeftte aan ondersteuning: welke informatie en welke vorm van ondersteuning

Aan de scholen is in de eerste plaats gevraagd aan welk soort informatie men behoefte heeft.

PO – De behoefte aan praktisch toepasbare informatie, zoals lessuggesties, is op het basisonderwijs het grootst. Iets minder dan de helft van de respondenten heeft hier behoefte aan. Ook achtergrondinformatie is welkom. Een introductie in de gebruiksmogelijkheden en de mogelijkheid om ervaringen met de canon uit te wisselen vindt men op ongeveer een kwart van de scholen interessant.

Tabel 9a Behoeftte aan ondersteuning, welke informatie? primair onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• Concrete lessuggesties over vensters in de canon	8	34	36	20	2
• Achtergrondinformatie bij vensters in de canon	6	37	34	22	2
• Introductie in gebruiksmogelijkheden van de canon	5	22	42	28	2
• Uitwisselen van ervaringen over gebruik van de canon	5	17	43	34	2

Voor de meeste directeuren die we telefonisch hebben geïnterviewd, geldt: hoe praktischer, hoe beter.

- “Het zou mooi zijn als er handzaam materiaal ontwikkeld zou worden voor het werken met de canon. Wellicht maakt dat de aanschaf van een nieuwe methode wereldoriëntatie overbodig.”
- “We hopen dat de uitgevers ermee aan de slag gaan, bijvoorbeeld door een supplement bij de methode te vertrekken met richtlijnen voor het toepassen van de canon.”

Maar niet voor iedereen hoeft de ondersteuning direct gekoppeld te zijn aan de methode:

- “Het is de bedoeling om de methodes wat meer los te laten en meer te gaan doen met ICT in de klas. De website www.entoen.nu kan daarbij nuttig zijn.”

VO – In het voortgezet onderwijs liggen de prioriteiten hetzelfde als in het basisonderwijs. De behoefte aan lessuggesties en aan achtergrondinformatie is het grootst. Maar ook een introductie in de gebruiksmogelijkheden van de canon wordt door één op de drie docenten wenselijk gevonden. Aan het uitwisselen van ervaringen heeft een vijfde van de docenten behoefte.

Tabel 9b Behoeftte aan ondersteuning, welke informatie? voortgezet onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• Concrete lessuggesties over vensters in de canon	6	37	29	20	8
• Achtergrondinformatie bij vensters in de canon	5	33	31	22	9
• Introductie in gebruiksmogelijkheden van de canon	5	28	32	28	8
• Uitwisselen van ervaringen over gebruik van de canon	3	18	36	33	10

Uit de telefonische interviews wordt duidelijk a) dat veel docenten vinden dat ondersteuning vraaggestuurd zou moeten zijn en b) dat de wensen van scholen uiteenlopen:

- “Laat scholen zelf kiezen en pomp geen geld in een project dat in de la verdwijnt.”
- “Als het in de methode past is dat fijn, anders is het al gauw iets ‘extra’s’. Film en videobeelden op een schijfje is prima en ook tips voor musea zijn handig.”
- “Verhalen vertellen is belangrijk! Vooral jongere collega’s zouden daar wel ondersteuning bij kunnen gebruiken. Ook het aanbieden van concrete werkvormen is handig.”
- “De canon is te groot om het allemaal te kunnen behappen. Docenten zouden ondersteund kunnen worden door de laatste 15-20 vensters door de examencommissie te laten opnemen in de examenkaternen. De uitgave van die katernen zou gekoppeld kunnen worden aan een studie 2-daagse.”

Aan de scholen is ook gevraagd of ze een voorkeur hebben voor de *vorm* van ondersteuning. Wat dit betreft blijken de meningen zeer uitgesproken.

PO –Schriftelijke informatie en informatie via het internet is favoriet bij basisscholen. De digitale leeromgevingen die in ontwikkeling zijn, geven hieraan een belangrijke impuls. Aan ondersteuning in de vorm van bijeenkomsten, op school (collegiale consultatie) of extern (cursus/training of netwerk) heeft minder dan een vijfde van de respondenten behoefte. In de telefonische interviews komt naar voren, dat tijd en geld belangrijke belemmeringen zijn om scholing te volgen. Men is soms ‘in principe’ wel geïnteresseerd, maar als vervolgens gevraagd wordt of het *waarschijnlijk* is dat een cursus of training zal worden gevolgd, is het antwoord nee. De canon moet wedijveren met andere onderwerpen waarop scholing dient te worden gevolgd.

Tabel 10a Behoeftte aan ondersteuning, welke vormen van ondersteuning? primair onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• Schriftelijke informatie	7	67	9	14	3
• Informatie via het internet	16	67	10	5	2
• Collegiale consultatie binnen de school	1	30	29	31	9
• Cursus/training door externe deskundigen	1	12	30	44	13
• Netwerk van docenten van verschillende scholen	2	18	32	37	11
• Anders, namelijk	4	9	48	26	13

VO – Binnen het voortgezet onderwijs is er – net als in het basisonderwijs – vooral behoefte aan schriftelijke informatie en informatie via het internet. Docenten voortgezet onderwijs hebben

wat meer behoefte aan externe ondersteuning, door middel van een cursus of netwerk, dan aan collegiale consultatie.

Tabel 10b Behoeftte aan ondersteuning, welke vormen van ondersteuning? voortgezet onderwijs

	% scholen				
	ja!	ja	?	nee	nee!
• Schriftelijke informatie	10	66	8	11	6
• Informatie via het internet	13	73	8	4	1
• Collegiale consultatie binnen de school	0	17	36	39	9
• Cursus/training door externe deskundigen	2	22	24	38	14
• Netwerk van docenten van verschillende scholen	0	23	32	30	15
• Anders, namelijk	5	14	59	9	14

Een van de geïnterviewde docenten legt er de nadruk op dat ondersteuning tijd moet besparen en vooral niet te veel tijd mag kosten.

- “Als het invoeren van de Canon veel tijd gaat kosten, wordt het niks: waarom zou je als docent daar tijd in stoppen, als je met de methode ook aan de eisen van de kerndoelen voldoet? De Canon moet dus per definitie een gemakkelijke aanvulling op de methode zijn.”

3.3 Behoeftte aan concrete ondersteuningsproducten

Inmiddels is er een aantal producten in ontwikkeling, die bedoeld zijn ter ondersteuning van de invoering van de canon binnen het onderwijs. Aan de respondenten is gevraagd of zij verwachten deze producten te zullen gaan gebruiken.

PO – Visueel materiaal is het meest gewenst door de basisschool. De meerderheid van de respondenten verwacht dit te gaan gebruiken. Ongeveer de helft denkt gebruik te gaan maken van de handreiking voor de inpassing in het onderwijs. Er blijkt wel een drempel te zijn voor een bezoek aan het Nationaal Historisch Museum, dat in Arnhem gevestigd zal worden. Minder dan een kwart van de scholen overweegt dit.

Uit de telefonische interviews wordt duidelijk dat de afstand voor veel scholen een forse belemmering is. De reis naar Arnhem kost tijd en vooral geld. Van de geïnterviewde scholen denken alleen de scholen in Gelderland dat ze het museum zullen bezoeken. Aan een nascholingscursus hebben weinig scholen behoefte. Dit is in overeenstemming met de gegevens in tabel 10a.

Tabel 11a Scholen die van plan zijn concrete producten te gebruiken, primair onderwijs

	% scholen				
	zeker	waar-schijnlijk	weet niet	waar-schijnlijk niet	zeker niet
• beeldmateriaal bij de vijftig vensters, ontwikkeld door Het Klokhuis en het project Verleden van Nederland	29	50	17	3	1
• 'vensterplaat' bij elk venster, om centraal te stellen als dat specifieke venster aan de orde is	5	59	28	5	3
• handreiking voor inpassing canon in het onderwijs	11	49	26	13	2
• online toets van het Cito over de canon	n.v.t.	–	–	–	–
• bezoek Nationaal Historisch Museum in Arnhem	3	21	37	32	7
• nascholingscursus van de SLO e.a.	1	9	44	39	7

VO – Scholen voor voortgezet onderwijs hebben – net als de basisscholen – vooral behoefte aan visueel materiaal. De helft van de respondenten wil de handreiking voor inpassing van de canon gebruiken. Hetzelfde geldt voor de toets van het Cito, bedoeld om de kennis over de canon van brugklasleerlingen vast te stellen. Voor excursies wordt in het voortgezet onderwijs een grotere actieradius gehanteerd dan in het basisonderwijs, want bijna de helft van de docenten verwacht het Nationaal Historisch Museum te gaan bezoeken. Ook de behoefte aan de nascholingscursus is groter dan in het basisonderwijs: bijna een kwart van de docenten verwacht deze te gaan volgen. Een verklaring voor dit verschil is dat de geschiedenisdocenten in het voortgezet onderwijs specialisten zijn, terwijl de directie en leerkrachten basisonderwijs generalisten zijn, die op allerlei terreinen hun deskundigheid op peil moeten houden.

Tabel 11b Scholen die van plan zijn concrete producten te gebruiken, voortgezet onderwijs

	% scholen				
	zeker	waar-schijnlijk	weet niet	waar-schijnlijk niet	zeker niet
• beeldmateriaal bij de vijftig vensters, ontwikkeld door Het Klokhuis en het project Verleden van Nederland	27	43	23	3	4
• 'vensterplaat' bij elk venster, om centraal te stellen als dat specifieke venster aan de orde is	18	39	30	7	7
• handreiking voor inpassing canon in het onderwijs	8	41	35	10	7
• online toets van het Cito over de canon	11	38	27	15	9
• bezoek Nationaal Historisch Museum in Arnhem	15	32	25	20	9
• nascholingscursus van de SLO	2	20	40	24	14

Over het Nationaal Historisch Museum zijn aan de respondenten enkele stellingen voorgelegd, om zicht te krijgen op de verwachtingen die men van een dergelijk museum heeft. De stellingen gaan over eisen die aan het museum gesteld zouden moeten worden. De respondenten konden aangeven hoe belangrijk ze deze eisen vinden. De eisen die het belangrijkste worden gevonden, staan bovenin de tabel.

PO – Een meerderheid van de respondenten zegt 'ja' tegen elk van de genoemde eisen. Een interactieve opzet vindt men in het basisonderwijs prioriteit nummer 1. Een museum waar kinderen alleen maar kunnen luisteren en kijken en niet meer actief iets doen, kan tegenwoordig

eigenlijk niet meer. De canon ‘in het echt’ kunnen zien en lesmaterialen bieden volgen daarna. Het enthousiasmeren van leerlingen voor de canon scoort relatief laag, net als het bieden van mogelijkheden voor projectweken en vakoverstijgend werken.

Tabel 12a Verwachtingen van het Nationaal Historisch Museum, primair onderwijs

<i>Het Nationaal Historisch Museum moet...</i>	Hoe belangrijk? % scholen			
	zeer	tamelijk	niet zo	niet
• ... interactief van opzet zijn	44	48	7	1
• ... de gelegenheid bieden de canon ‘in het echt’ te zien	36	52	11	1
• ... vooral via het internet toegankelijk zijn	29	46	22	2
• ... lesmaterialen bieden over onderwerpen uit de canon	20	60	17	2
• ... kunnen inspelen op specifieke vragen van scholen	17	61	20	2
• ... leerlingen enthousiasmeren voor de canon	24	49	25	2
• ... aansluiten bij bestaande onderwijsmethoden	31	44	20	5
• ... mogelijkheden bieden voor projectwerken	16	52	30	3
• ... aanknopingspunten bieden tot vakoverstijgend werken	17	48	30	5

VO – Toegankelijkheid via het internet is de hoogste prioriteit volgens docenten voortgezet onderwijs. Begrijpelijk, als we bedenken dat de helft van de scholen een bezoek aan het museum niet waarschijnlijk acht. Ook een interactieve opzet en het ‘in het echt’ zien van de canon vinden veel docenten belangrijk. Daarna volgt het kunnen inspelen op vragen van scholen. De eisen met de minste prioriteiten zijn dezelfde als in het basisonderwijs: mogelijkheden bieden voor projectweken en vakoverstijgend werken.

Tabel 12b Verwachtingen van het Nationaal Historisch Museum, voortgezet onderwijs

<i>Het Nationaal Historisch Museum moet...</i>	Hoe belangrijk? % scholen			
	zeer	tamelijk	niet zo	niet
• ... interactief van opzet zijn	45	43	10	2
• ... de gelegenheid bieden de canon ‘in het echt’ te zien	32	50	18	1
• ... vooral via het internet toegankelijk zijn	56	35	7	3
• ... lesmaterialen bieden over onderwerpen uit de canon	24	56	16	4
• ... kunnen inspelen op specifieke vragen van scholen	23	59	14	5
• ... leerlingen enthousiasmeren voor de canon	23	46	25	6
• ... aansluiten bij bestaande onderwijsmethoden	24	40	29	7
• ... mogelijkheden bieden voor projectwerken	16	46	31	7
• ... aanknopingspunten bieden tot vakoverstijgend werken	15	42	32	11

Aanvullende ideeën

Sommige docenten noemen nog enkele andere ideeën voor ondersteuning:

- “Een Schooltv-serie over Europese geschiedenis waar de Nederlandse Canon ingepast wordt. Dat zou bruikbaar zijn om de verhoudingen Nederland – de rest van Europa aan de orde te stellen.”
- “Misschien een internetforum over het gebruik van de Canon in de les, om ervaringen te delen en elkaar te wijzen op de verhalen en kennis.”

Andere ideeën over de ondersteuning bij de invoering van de canon zijn naar voren gebracht tijdens de paneldiscussie, waarvan we verslag doen in het volgende hoofdstuk.

4. Paneldiscussie over de canon

Het derde onderdeel van het onderzoek was de paneldiscussie. De discussie had de volgende doelen:

- Concretiseren van ideeën voor ondersteuning (zowel de vraag: “Waarbij is ondersteuning noodzakelijk?”, als de vraag: “Hoe moet die ondersteuning eruit zien?”)
- Het formuleren van aanbevelingen voor de (verdere) invoering van de canon.

Voor de discussie waren vertegenwoordigers uitgenodigd van het primair en het voortgezet onderwijs. Uit beide sectoren waren er vier deelnemers. Verder waren er vertegenwoordigers van enkele instellingen die een rol (zouden kunnen) spelen bij de invoering van de canon: SLO, ILO-UvA (universitaire lerarenopleiding), Landschap Erfgoed Utrecht, Cultuurnetwerk Nederland, eindredacteur MeMo (methode geschiedenis).⁴

De paneldiscussie bestond uit twee onderdelen:

1. Presentatie van de voorlopige onderzoeksresultaten, gevolgd door een korte discussie
2. Discussie over de behoefte aan ondersteuning bij de invoering van de canon.

4.1 Discussie naar aanleiding van presentatie voorlopige onderzoeksresultaten

Naar aanleiding van de voorlopige onderzoeksresultaten is er gediscussieerd over enkele stellingen. We vatten de discussie samen onder drie thema's.

Voor welke vakken is de canon bedoeld?

Het is niet alle deelnemers duidelijk voor welk vak of welke vakken de canon eigenlijk bedoeld is. Tijdens de paneldiscussie zijn er (van het voortgezet onderwijs) alleen geschiedenisdocenten aanwezig. Maar docenten Nederlands zijn ook vaak enthousiast, heeft één van de deelnemers gemerkt. Vanuit de SLO wordt opgemerkt dat de canon niet alleen historisch, maar ‘cultuurhistorisch’ is. De opdracht aan het SLO voor nascholing etc. is uitdrukkelijk breder dan alleen het geschiedenisonderwijs. Toch blijkt ook uit de enquête en de telefonische interviews dat op scholen wel het beeld heerst van de ‘geschiediscanon’. Een docent (vmbo-havo-vwo) vindt dat de canon aanknopingspunten biedt om samen te werken met docenten van andere vakken en zijn ervaring is dat die daar vaak ook enthousiast voor zijn (bv. een natuurkundedocent over Eise Eisinga). Een andere deelnemer ziet de canon als een “soort gezamenlijk woordenboekje”.

Hoe flexibel kun je zijn in het werken met de canon?

Volgens een deelnemer uit het voortgezet onderwijs is de canon “een willekeurige selectie losse onderwerpen”. “De canon walst heen over grote verbanden en tijdlijnen.” Maar voor anderen biedt de canon houvast, hij kan dienen als een “richtlijn en kapstok”. Ook voor het basisonderwijs kan de canon helpen om kinderen iets concreets te laten zien: een gebouw, een

⁴ De deelnemers aan de paneldiscussie staan genoemd in bijlage 4.

persoon: “Het is goed om aan de kinderen te kunnen laten zien: Kijk, om deze persoon, dit gebouw gaat het. Het kan versterken wat je behandelt.” De canon achter de hand hebben ter verduidelijking en ter illustratie werkt goed, vindt men.

Sommige vensters zijn moeilijk voor po en ook voor vmbo-leerlingen. Spinoza en Erasmus worden hierbij als voorbeelden genoemd. Een geschiedenisdocent vertelt dat hij soms vensters vervangt: hij heeft Dada besproken met zijn vmbo-leerlingen in plaats van De Stijl en dat ging perfect. Dit roept de vraag op in hoeverre je als docent nog mag schuiven en toch aan de (toekomstige) kerndoelen kunt voldoen. Een van de aanwezigen kent een docent uit de Haarlemmermeer die het zo jammer vindt dat hij volgens de canon nu de Beemster moest behandelen in plaats van de Haarlemmermeer. Maar zulke strengheid zal toch niet de bedoeling zijn?

Een leerkracht (po) vindt dat lesgeven op de basisschool wel een omslag in het eigen denken vereist: “Ik kan niet meer een half jaar vertellen over Willem van Oranje”. Voor het basisonderwijs vindt men de 50 vensters te veel, het is wel een vereiste aan te sluiten bij wat kinderen kunnen en wat haalbaar is.

De canon en de nationale identiteit

Kunnen allochtone leerlingen zich herkennen in deze canon? Kunnen zij iets met vaderlandse geschiedenis? De canon kan identiteitsvormend werken. Maar niet iedereen is daarvan overtuigd. Er wordt internationaal onderzoek aangehaald (uit de Baltische staten, Rusland), waaruit blijkt dat dit niet werkt. Ervaring opgedaan in het Amsterdams Historisch Museum leerde echter dat bv. Marokkaanse leerlingen net zo geïnteresseerd zijn in Willem van Oranje als Nederlandse leerlingen. Een leerkracht van een basisschool met veel allochtone leerlingen koppelt vensters uit de canon aan de multiculturele samenleving anno 2008. “Kijk ons hier eens zitten, uit allerlei landen. Hoe is dat nou zo gekomen?”

Behalve over deze thema's werden ook andere opmerkingen gemaakt over de canon, bijvoorbeeld over de afstemming met de tien tijdvakken van De Rooy. Een van de docenten denkt dat het terugbrengen van het aantal uren geschiedenis op scholen en op pabo's een groter probleem is dan het selecteren van lesstof, waar de canon mee beoogt te helpen.

4.2 Discussie over behoefte aan ondersteuning

De discussie over de behoefte aan ondersteuning bij de invoering bij de canon is gevoerd in twee groepen: basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De deelnemers van andere instellingen hebben zich over deze beide groepen verdeeld.

Tijdens de discussie is een aantal concrete producten rondom de canon besproken. Daarnaast zijn meer algemene opmerkingen gemaakt.

Discussie basisonderwijs

Door de deelnemers vanuit het basisonderwijs is gediscussieerd aan de hand van een aantal concrete producten. Per product vatten we de discussie samen.

www.entoen.nu

De website www.entoen.nu is bij de deelnemers aan de discussie nog niet goed bekend. Het idee spreekt wel erg aan. De beeldbank van Schooltv wordt genoemd als een goed bruikbare site voor de onderwerpen van de canon.

Handreiking voor de inpassing van de canon

Bij de lessen ga je niet uit van de canon, maar van de methode. Zo werkt het nu eenmaal in het onderwijs. Er zou vanuit de methode een link gelegd moeten worden naar de canon. De onderwerpen van de canon dienen ook behandeld te worden in de methode. Op den duur zal de canon wel in alle methoden verwerkt worden, verwacht men, maar lesmethoden worden vaak over een periode van 10 jaar (soms nog langer) afgeschreven, dus daar kan het onderwijs eigenlijk niet op wachten.

De vraag is hoe de canon ingepast kan worden in de lessen, zolang deze nog niet volledig verwerkt is in de methode. Bij het vak wereldoriëntatie kun je bijvoorbeeld een stroming pakken en de canon gebruiken om het vak “op te leuken”. Je kunt het onderwerp meer body geven en koppelen aan historische figuren. Er is vooral veel geduld nodig. Ook collega’s moeten erbij betrokken worden. Het invoeren van de canon kost tijd en het is te simpel gedacht dat leraren zelf tijd hebben om uit te zoeken waar hun methode moet worden aangepast en vervolgens op zoek te gaan naar aanvullend materiaal. Een bijkomend probleem is dat er minder uren voor beschikbaar zijn dan vroeger.

Wat wordt er verwacht van het SLO? Genoemd wordt een website vanwaar je een reisje kunt maken door het aanklikken van beelden/onderwerpen. Vooral “hapklare brokken” worden op prijs gesteld. Van het SLO wordt verwacht dat zij aan methodeontwikkeling doet. Het SLO zou zich op uitgeverijen kunnen richten.

Canonkaravaan

De canon kan ook lokaal worden uitgewerkt. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van culturele instellingen. De Canonkaravaan kan hierbij een rol spelen. In iedere provincie wordt een bijeenkomst georganiseerd. Daarbij wordt onder meer ingezet op lokale uitwerkingen. Genoemd worden: het Valkhof en de Romeinen, straatnamen verklaren, in Hoorn de VOC Hoorn.

Nascholingscursus

Bijscholing voor docenten is nodig, vinden de meeste deelnemers. Er is behoefte aan cursussen op verschillende niveaus (vanaf groep 5/6). Anderzijds constateren de deelnemers dat er niet veel tijd is voor nascholing. Niet alle bovenbouwleerkrachten kunnen er tijd voor vrijmaken, bovendien moet er vervanging worden geregeld. Het zou beter zijn om bij de Pabo’s te beginnen.

Nationaal Historisch Museum

Het “Nationaal Historisch Museum” is interessant als de informatie “kindvriendelijk” wordt aangeboden. Voor basisscholen is het zeer de vraag of ze het museum zullen bezoeken. Er zijn namelijk wel kosten aan verbonden. Gratis vervoer naar het museum zou een goed idee zijn.

Verder zou het leuk zijn als het museum naar de scholen gaat: een digitale tour door het museum, zoals de interactieve cd over Anne Frank.

Opmerkingen over andere vormen van ondersteuning

- Er zijn vensterplaten beschikbaar. Die moet je wel kunnen vermenigvuldigen op A-4 formaat, wordt opgemerkt.
- Schatkist met replica's en realia's zouden bij voorkeur door een andere instantie dan de school beheerd moeten worden, vindt een deelnemer. "Anders verstoft-ie toch maar in de kelder." De bibliotheek kan hierin een rol spelen.
- Een stichting heeft een spellendoos cadeau gedaan, zoiets als pim-pam-pet. Het zijn kaartjes met vragen en antwoorden. Je kunt kaartjes selecteren uit een bepaalde periode. Kinderen kunnen daarmee canondukaten verdienen. Het nodigt kinderen uit om over de vensters na te denken. Dit is een leuk beginnerscadeautje voor scholen. Zie www.novacarta.nl.
- Sommige deelnemers hebben behoefte aan een catalogus waarin je kunt opzoeken wat er is aan beeldmateriaal. Er moet een keurmerk komen: goedgekeurd voor onderwijs aan de hand van de canon.
- Op schriftelijke achtergrondinformatie (brochures etc.) zitten de scholen niet te wachten. Informatie via internet is beter.
- Een goed idee is om een week uit te roepen tot "de week van", zoals "de week van Rembrandt". Dat legt een extra accent op een venster van de canon.

Discussie voortgezet onderwijs

In de discussie blijkt dat vo-docenten het een stap te ver vinden om het over concrete ondersteuningsmogelijkheden bij de invoering van de canon te hebben. De onduidelijkheid heeft vooral te maken met welke lesstof precies bij de canon hoort en met de vrijheid die je als docent hebt om keuzes te maken. Enkele bijdragen aan de discussie:

- "Wat wordt er nu verwacht dat wij de leerlingen leren? Het is voor mij compleet onduidelijk wat er nu eigenlijk aan zo'n venster behandeld moet worden." Sla in de boekjes een willekeurig venster, bijvoorbeeld slavernij, open en er wordt een kast aan informatie open getrokken, van Columbus tot Suriname. En dan gaat het nog niet eens over de vertakkingen! Dat is veel te veel om allemaal te behandelen in de klas, en dan ook nog voor 50 vensters.
- Een van de docenten vindt dat er keuzes gemaakt moeten worden, zowel qua inhoud als qua didactiek. Alle 50 vensters uitgebreid bespreken kan gewoon niet (havo/vwo-docent). Maar de vertegenwoordiger van SLO zegt: 38 van de 50 vensters komen in de goede geschiedenismethodes al aan de orde. De 12 andere vensters zijn uitermate geschikt om bij CKV of Nederlands te laten behandelen. De angst voor nog veel meer erbij is dus helemaal niet nodig.
- Er moet een didactisch concept zijn, vindt een docent. Anders schept de canon geen grote lijnen, maar juist onsamenhangende informatie. Het doel is toch juist samenhang en betekenis kweken? Een andere docent ziet de oplossing in de tijdvakken van De Rooy "Je moet de leerlingen eerst de tien tijdvakken onderwijzen om ze de canon te kunnen laten begrijpen." (havo/vwo-docent)

- “Is de canon iets ‘van ons’ of blijft het een van boven opgelegd iets?” “We willen het graag doen, maar er wordt van ons verwacht dat we dat in onze vrije tijd doen. Waarom geen verplichte nascholing over het integreren van de canon in de geschiedenisles?” Als het zo belangrijk wordt gevonden? Artsen en apothekers hebben dat toch ook? Dan moeten schooldirecties er wel tijd voor vrijmaken.
- Hoe zit het nou met de vrijheid bij de invulling van de vensters? Voldoe ik aan de kerndoelen als ik de vensters naar het hier en nu haal? Mag ik vensters weglaten of vervangen? Zit ik vast aan namen of bepaalde onderwerpjes? (vmbo (lwoo)-docent)

Over twee ondersteuningsproducten is iets uitvoeriger gediscussieerd: de website en de handreiking voor het inpassing van de canon in de lesmethoden.

www.entoen.nu

De website is weliswaar prachtig, maar toch vooral op docenten gericht. Komt er ook een meer leerlinggerichte versie? vragen docenten zich af. Vanuit OCW wordt bevestigd dat er inderdaad gewerkt wordt aan een versie met teksten die meer voor leerlingen zijn geschreven.

Een vmbo-docent mist meer aandacht voor muziek. “Muziek spreekt mijn leerlingen enorm aan.”

Wat wordt er nog meer gemist?

- praktische dingen
- audiovisuele fragmenten
- de clipjes zijn niet geschikt voor vo “Die durf ik mijn leerlingen niet te laten zien.”

De website zou dus duidelijk moeten differentiëren tussen po en vo.

Handreikingen voor inpassing van de canon in de methode

De aanwezigen verschillen van mening over of er behoefte is aan aanvullende materialen, naast de methode. Een van de docenten ziet het ideaal als volgt voor zich: “De 50 vensters zijn herkenbaar in de methode verwerkt, daarnaast is er digitaal aanvullend materiaal, maar ook een mooi boekje, waarin de vensters worden uitgediept. Dit alles natuurlijk goed op elkaar afgestemd.” (havo/vwo-docent). Een lerarenopleider vindt dat er al bakken materiaal beschikbaar zijn en dat nog meer materiaal het alleen maar moeilijker zal maken voor docenten. Docenten moeten misschien meer begeleid worden in het maken van de goede keuzes. Hier zijn de aanwezige docenten het niet mee eens. Tijdsdruk veroorzaakt ad hoc-werk, maar keuzes maken kunnen we zelf wel. Als er maar goede materialen zijn! Moet de ondersteuning dan misschien meer gericht zijn op schoolboekenschrijvers?

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen

Innovatieprocessen in het onderwijs verlopen meestal in fasen. Deze worden aangeduid met: verspreiding, adoptie, implementatie en consolidatie. Ook de invoering van de canon in de bovenbouw van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs kan als een innovatie beschouwd worden. Nu de canon is vormgegeven, is allereerst verspreiding aan de orde. Vervolgens besluiten de scholen al dan niet met de canon te gaan werken (adoptie). Als gebruikers met de canon aan de slag gaan, zal blijken in hoeverre deze in de praktijk uitvoerbaar is (implementatie). Tenslotte wordt het werken met de canon onderdeel van de dagelijkse routine. Dat einddoel dient in het schooljaar 2009/2010 bereikt te zijn, op het moment dat de canon wordt ingevoerd in de kerndoelen.

Wat is de huidige stand van zaken met betrekking tot de canon in het primair en voortgezet onderwijs? Zijn scholen op de hoogte van het bestaan ervan, gebruiken ze hem al en wat is er nodig om de invoering te vergemakkelijken? We beantwoorden hieronder de onderzoeksvragen.

- 1a *Kennis* – Wat is het kennisniveau over het fenomeen canon, in relatie tot het onderwijs? Zijn docenten uit het primair- en voortgezet onderwijs op de hoogte van het bestaan van de canon? Zijn zij bekend met het advies van de commissie Van Oostrom? Weten zij bijvoorbeeld dat de canon wordt ingevoerd in de kerndoelen?

De overgrote meerderheid van de scholen heeft van de canon gehoord (94%), meestal uit de krant, via de televisie of in een vaktijdschrift. Vooral onder de respondenten uit het voortgezet onderwijs is een groot percentage dat kennis genomen heeft van de canon via die kanalen. De meerderheid weet ook van de plannen om de canon op te nemen in de kerndoelen (PO: 80%, VO: 68%).

De delen A en deel B van het rapport *entoen.nu* van de commissie Van Oostrom hebben de scholen gratis toegestuurd gekregen. Dat heeft echter niet tot gevolg gehad dat het ook door iedereen gelezen is. In het PO heeft slechts 13% van de respondenten het (deels) gelezen, in het VO ligt dat percentage hoger, namelijk 31%. Deel B van het rapport is het meest gelezen, deel C het minst. Dat laatste deel is niet aan de scholen opgestuurd.

De andere producten en maatregelen die genomen zijn om de invoering van de canon te ondersteunen, zijn veel minder bekend onder de scholen. Zo kent slechts 15% in het PO en 17% in het VO de Canonkaravaan. De oprichting van het Nationaal Historisch Museum is – naar verhouding – nog het meest bekend, met name onder de VO-respondenten.

De geringe bekendheid met de onderwerpen en producten van de canon blijkt uit het ruime gebruik van de antwoordcategorie ‘weet niet’ bij heel veel vragen.

- 1b *Behoeft aan kennis* – Hebben docenten uit het primair en voortgezet onderwijs behoefte aan meer of andere (aanvullende) informatie over de canon? Zo ja, welke informatie wordt gewenst en in welke vorm zou deze het beste kunnen worden aangeboden?

Het blijkt dat voor velen in het onderwijs niet geheel duidelijk is wat er precies met de canon gaat gebeuren. Hoe verhoudt de canon zich tot de bestaande methodes? Is het verplicht om alle vensters te behandelen in het onderwijs? Welke relatie is er tussen de tijdvakken van De Rooij en de vensters? Welke rol spelen de educatieve uitgeverijen bij de invoering van de canon? Gaan zij supplementen op bestaande methodes ontwikkelen?

Zolang deze vragen onbeantwoord zijn voor docenten, kunnen zij moeilijk aangeven aan welke kennis zij behoefte hebben. Veel scholen hebben dan ook behoefte aan meer achtergrondinformatie over de canon.

2a *Gebruik:* In welke mate zijn scholen al begonnen met het gebruik van de canon en op welke manier gebeurt dit? Welke middelen worden bij het onderwijzen van de canon ingezet? Zijn docenten bijvoorbeeld bekend met de mogelijkheden van de website www.entoen.nu of met de mogelijkheden om voor canononderwijs samen te werken met culturele instellingen?

Het gebruik van de canon komt op beperkte schaal voor. Als het al gebeurt, dan vaker in het voortgezet onderwijs dan in het primair onderwijs. In het primair onderwijs zegt 15% er zelf iets mee te doen en 18% geeft dan dat collega's in de bovenbouw de canon gebruiken. In het voortgezet onderwijs gebruikt 32% van de respondenten de canon en 30% geeft aan dat collega's dat doen, met name in de onderbouw. Het gaat dan om het gebruik van de canon 'in enge zin', dat wil zeggen het direct toepassen van de 'vensters', want de meeste scholen behandelen uiteraard al lang een groot aantal onderwerpen uit de canon. De voornaamste reden voor het gebruik van de canon is dat men het belangrijk vindt dat leerlingen kennisnemen van de onderwerpen in de canon. De canon helpt kennis over Nederlandse geschiedenis en cultuur te bevorderen, maar voorziet volgens de respondenten maar in beperkte mate in een behoefte van het onderwijs. De aantrekkelijkheid van de canon voor leerlingen wordt bovendien nog laag ingeschat.

De canon wordt vooral gebruikt bij geschiedenis en in mindere mate bij aardrijkskunde en wereldoriëntatie. Hij is nauwelijks in beeld bij andere vakken. Talen en CKV doen er niets mee en het blijkt tevens dat cultuurcoördinatoren geen rol vervullen bij de invoering van de canon. De verwachting is dat als geschiedenis het niet 'trekt', er op schoolniveau weinig van terecht komt. De gewenste vakoverstijgende behandeling van de onderwerpen uit de canon lijkt dan ook nog ver weg.

De website www.entoen.nu is zeker niet onbekend: 29% in het PO en 44% in het VO heeft van die site gehoord. Dat wil echter niet zeggen dat zij de website ook allemaal hebben bekeken, laat staan dat zij hem gebruiken in het onderwijs. Degenen die de website wel hebben bekeken, zijn hier positief over, ze vinden hem zeer informatief.

Van de ontwikkelde producten voor de invoering van de canon is de wandkaart met de 50 vensters het meest bekend, maar het gebruik ervan is met name in het primair onderwijs nog gering: slechts 9%. In het voortgezet onderwijs gebruikt 21% van de respondenten de wandkaart. We zien in het voortgezet onderwijs ruime bekendheid met de website 'Het geheugen van Nederland' (72%), terwijl 35% van de respondenten hem gebruikt in het onderwijs.

Slechts enkele scholen hebben al externe ondersteuning ingeschakeld voor de invoering van de canon. Veel scholen, met name in het basisonderwijs, geven aan dat wel in de toekomst van

plan te zijn. Zij willen vooral samenwerken met provinciale instellingen voor cultuureducatie en met musea. Ook scholen voor voortgezet onderwijs zijn van plan met musea te gaan samenwerken bij de invoering van de canon.

2b *Behoeftte aan ondersteuning bij gebruik* – Bestaat er in het onderwijsveld behoefte aan ondersteuning voor het geven van passend canononderwijs? Waaruit bestaat deze behoefte (bijvoorbeeld nascholing, handreiking, lesstof, etc.)?

Docenten hebben vooral behoefte aan praktisch toepasbare producten die geen vertaalslag behoeven en die zij direct kunnen gebruiken in de les. Daarbij gaat bij velen de voorkeur uit naar digitale producten waarmee leerlingen in een digitale leeromgeving meteen aan de slag kunnen. De website www.entoen.nu zou daarbij goede diensten kunnen bewijzen, zo geeft men aan. Anderzijds is er behoefte aan vrijheid voor de leraren, zij moeten flexibel met de canon kunnen omgaan. De ondersteuning moet dan ook vooral geen dwingend karakter krijgen. De behoefte aan nascholingscursussen en speciale bijeenkomsten over de canon is gering, al zien we dat er in het voortgezet onderwijs nog wel belangstelling voor is.

De uitkomsten van het onderzoek maken duidelijk dat de implementatie van de canon nog in de verspreidingsfase verkeert. Men kent de canon over het algemeen wel, maar scholen zijn nog onvoldoende op de hoogte van de bijbehorende producten en de toepassingen daarvan. Van adoptie lijkt nog slechts in geringe mate sprake. De canon wordt weliswaar over het algemeen positief beoordeeld, maar scholen laten het vervolgens veelal bij de constatering dat verschillende onderwerpen nu ook al deel uitmaken van het curriculum. Van implementatie en consolidatie is op dit moment nog geen sprake. De verwachting is dat die fasen pas hun beslag zullen krijgen na de invoering van de canon in de kerndoelen. Dat zal uitgevers er (wellicht) toe aanzetten om de canon te verwerken in hun methodes. Vanuit dat gezichtspunt bezien en met de reguliere termijnen voor methodevernieuwing in het primair- en voortgezet onderwijs in het achterhoofd, zal het naar verwachting nog wel wat jaren duren voor de canon volledig in het Nederlandse onderwijs is geïmplementeerd.

5.2 Aanbevelingen

Gelet op de ambitie om de implementatie van de canon in korte tijd tot stand te brengen, zijn een aantal maatregelen onontbeerlijk. Wij adviseren om voor de implementatie van de canon een invoeringsstrategie te ontwerpen: een samenhangend pakket van maatregelen op het vlak van voorlichting, ondersteuning, praktisch toepasbare materialen en lessuggesties. Het ligt voor de hand om daarover met methodeontwerpers en uitgevers in overleg te treden. Dat zijn ons inziens de actoren die in de invoeringsstrategie een sleutelrol kunnen vervullen. De uitkomsten van het onderzoek geven een eerste aanzet voor de inrichting van die strategie.

1. Uit de resultaten van het onderzoek komt naar voren dat docenten pas echt geïnteresseerd kunnen raken in concrete ondersteuningsmiddelen wanneer zij meer duidelijkheid hebben over de wijze waarop de canon ingevoerd gaat worden in het onderwijs.

De eerste aanbeveling luidt dan ook:

Maak duidelijk wat de meerwaarde van de canon is, naast de bestaande methodes waar de onderwerpen eigenlijk al in zitten. Dit zou bij voorkeur per methode moeten gebeuren en zo concreet mogelijk.

2. Het is in het onderwijs bekend dat de canon een plaats gaat krijgen in de kerndoelen, maar scholen nemen een afwachtende houding aan en vinden dat de educatieve uitgeverijen een belangrijke rol in het traject zouden moeten hebben. Zij zijn momenteel niet van plan om extra methodes of materialen aan te schaffen. Bovendien heerst veel onduidelijkheid over of er dan verwacht wordt dat docenten de inhoudelijke kennis moeten overbrengen, zoals die dus al in de methodes staat of dat zij het gehele overzicht inclusief alle 50 vensters moeten aanbieden in hun onderwijs. Ook is niet duidelijk of er de mogelijkheid bestaat om vensters te vervangen door andere equivalenten.

De tweede aanbeveling is:

Biedt meer duidelijkheid over wat er precies verstaan wordt onder 'de canon in de kerndoelen' en welke rol de educatieve uitgeverijen hierin spelen, al dan niet ondersteund door de SLO. Dat betekent dat:

- Aangegeven wordt hoe de canon zich verhoudt tot bestaande geschiedenismethodes.
- Aangegeven wordt hoe vrij of strikt men met de canon kan omgaan.
- Voor geschiedenisdocenten in het voortgezet onderwijs nogmaals goed wordt uitgelegd en geïllustreerd hoe de canon zich kan verhouden tot al de in gang gezette curriculumvernieuwing in het onderwijs, namelijk de tien tijdvakken van De Rooij en de 'kenmerkende aspecten' van die tijdvakken.

Daarmee wordt voorkomen dat invoering canon als een extra last en complicatie wordt ervaren.

3. De canon wordt vooral geassocieerd met geschiedenis. Om te voorkomen dat de onderwerpen alleen bij dat vak aan de orde komen, luidt de derde aanbeveling:

Maak ook vakoverstijgende lessuggesties, omdat er anders weinig terecht komt van de gewenste vakoverstijgende behandeling van de canon.

4. De website www.entoen.nu is nog niet op grote schaal bekend. De docenten die er wel eens op gekeken hebben, zijn enthousiast. Er kan dus meer uit de website gehaald worden.

De vierde aanbeveling:

Breng de website entoen.nu beter onder de aandacht van docenten, bijvoorbeeld door middel van banners op andere relevante websites en advertenties in de vakbladen.

5. Docenten hebben het meest behoefte aan direct bruikbare producten voor de leerlingen.

De vijfde en laatste aanbeveling luidt:

Zorg voor materiaal dat aantrekkelijk is voor leerlingen. Dat moet gedifferentieerd gebeuren, dus apart voor het primair onderwijs, voor het vmbo en voor havo/vwo. Vooral het toesnijden op vmbo leerlingen is een 'uitdaging'.

Bijlage 1: Vragenlijst internetenquête primair onderwijs

Vragenlijst Canon van Nederland

Algemeen

PO

1. Wat is uw functie op school? (*meer dan één antwoord mogelijk*)
 - groepsleerkracht
 - vakleerkracht ⇒ *welke vakken: muziek, beeldende vorming, drama, dans, bewegingsonderwijs, anders*
 - interne cultuurcoördinator
 - directeur
 - anders, namelijk

VO

2. Wat is uw functie op school?
 - docent ⇒ *welk vak:*
 - voorzitter vaksectie ⇒ *welk vak:*
 - interne cultuurcoördinator
 - lid directie
 - anders, namelijk

PO/VO

3. Heeft u een taak bij de invoering van de canon op school?
 - nee
 - ja, ik coördineer de invoering
 - ja, andere taak, namelijk
 - niet van toepassing, wij zijn (nog) niet bezig met invoering van de canon

Kennis algemeen

4. In 2007 is de Canon van Nederland opgesteld, door de commissie Van Oostrom. Op welke manier heeft u gehoord van of gelezen over de canon? (*meer dan één antwoord mogelijk*)
 - collega's
 - vrienden/kennissenkring
 - televisie
 - internet
 - krant
 - vaktijdschrift
 - nieuwsbrieven
 - bijeenkomsten van de Canonkaravaan van Erfgoed Nederland
 - ik had nog niet eerder van de canon gehoord
 - anders:
5. Kent u het driedelige rapport 'entoen.nu: de Canon van Nederland' van de Commissie Ontwikkeling Nederlandse canon (commissie Van Oostrom)?
 - nee, niet bekend ⇒ *naar vraag 7*

- ja, heb ik van gehoord / over gelezen \Rightarrow naar vraag 7
- ja, heb ik (deels) gelezen

6. Het rapport ‘*entoen.nu*: de Canon van Nederland’ bestaat uit drie delen. Welk van deze delen heeft u (geheel of gedeeltelijk) gelezen?
- deel A: ontwikkeling van de canon, gebruiksmogelijkheden
 - deel B: beschrijving van de 50 vensters van de canon
 - deel C: reacties op de canon
7. In 2007 is de Canon van Nederland opgesteld, door de commissie Van Oostrom. Het kabinet ondersteunt het gebruik van deze canon in het onderwijs, met verschillende maatregelen.
Met welke van de volgende maatregelen bent u bekend?
Antwoordmogelijkheden:
1. nee, niet bekend
 2. ja, heb ik van gehoord / over gelezen
- canon wordt met ingang van het schooljaar 2009/2010 opgenomen in de kerndoelen
 - oprichting van de stichting Entoen.nu
 - organisatie van de Canonkaravaan (conferenties over de canon)
 - ontwikkeling nascholingscursus, door SLO e.a.
 - ontwikkeling handreiking voor inpassing in het onderwijs, door SLO e.a.
 - ontwikkeling online-toets door het Cito
 - initiatief tot Nationaal Historisch Museum in Arnhem

Gebruik

8. Maakt u zelf gebruik van de canon in het onderwijs?
- ja ⇒ *naar vraag 9*
 - nee ⇒ *naar vraag 10*
9. Waarom gebruikt u de canon? Gelden de volgende antwoorden voor u?
Antwoordmogelijkheden: ja!, ja, ?, nee, nee!
- Voor de leerlingen is het van belang om kennis te nemen van de onderwerpen (vensters) in de canon
 - De canon is een goede verdieping van de lesstof
 - De canon wordt verplicht gesteld in de kerndoelen
 - Anders, namelijk
10. Waarom gebruikt u de canon niet? (*meer dan één antwoord mogelijk*)
- Ik ken geen geschikte toepassingsmogelijkheden voor mijn onderwijs
 - De onderwerpen uit de canon zijn al in mijn onderwijs verwerkt
 - Ik ben het niet eens met de keuze van de onderwerpen (de 50 ‘vensters’)
 - De canon is een te grote versimpeling van mijn vak
 - Het is er nog niet van gekomen, maar ik wil het wel gaan doen.
 - Anders, namelijk
11. Gebruiken collega’s van u de canon in het onderwijs?
- ja
 - nee ⇒ *naar vraag 18*
 - weet niet ⇒ *naar vraag 18*

PO

12. Wie maken er op uw school gebruik van de canon?
- groepsleerkrachten ⇒ *welke groepen: 1, 2, 3 etc.*
 - interne cultuurcoördinator
 - vakleerkrachten ⇒ *welke vakken: muziek, beeldende vorming, drama, dans, bewegingsonderwijs, anders*
 - directie
 - anders, namelijk

VO

13. Wordt de canon gebruikt in de onderbouw en/of de bovenbouw?
- in de bovenbouw
 - in de onderbouw en de bovenbouw
 - in de onderbouw
 - weet niet
14. Bij welke vakken wordt er op uw school gebruik gemaakt van de canon? (*meer dan één antwoord mogelijk*)
- talen
 - kunst en cultuurvakken
 - maatschappij: aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, levensbeschouwing
 - exact: wis- en natuurkunde, scheikunde, biologie
 - andere vakken, namelijk
15. Wordt er bij het toepassen van de canon samengewerkt tussen leraren van verschillende vaksecties?
- nee, dat gebeurt niet
 - ja, incidenteel
 - ja, grotendeels
 - ja, volledig

PO/VO

16. Wordt de canon bij u op school op de volgende manieren gebruikt?
Antwoordmogelijkheden:
1. ja
 2. nee
 3. weet niet
- incidenteel in het onderwijsprogramma
 - structureel in het onderwijsprogramma
 - projectmatig
 - anders, namelijk
17. Wordt het gebruik van de canon op school gecoördineerd?
- nee, leraren bepalen ieder voor zich of en hoe ze de canon gebruiken
 - ja, er zijn gezamenlijke afspraken over het gebruik van de canon
 - anders, namelijk

Gebruik producten/materialen

18. Kent u de internetsite www.entoen.nu?

- nee, niet bekend ⇒ *naar vraag 21*
- ja, heb ik van gehoord / over gelezen ⇒ *naar vraag 21*
- ja. heb ik bekeken

19. Welke onderdelen van de website www.entoen.nu heeft u bekeken en gebruikt voor uw onderwijs?

Antwoordmogelijkheden:

1. niet bekeken
2. bekeken, niet van plan te gebruiken
3. bekeken, van plan te gebruiken
4. heb ik gebruikt
5. hebben mijn collega's gebruikt

- Homepage
- Algemene informatie over de canon, nieuws, discussieforum
- Beschrijvingen van de vensters
- 'Beeld en geluid': foto's en filmpjes over een venster

Vertakkingen: lessuggesties voor het onderwijs

- Suggesties voor onderwerpen in het basisonderwijs
- Suggesties voor onderwerpen in het voortgezet onderwijs
- 'Heden en verleden': suggesties voor vergelijkingen tussen heden en verleden
- 'In de schatkist': suggesties voor een 'schatkist' voor de basisschool

Verwijzingen:

- 'Er op uit': excursies
- 'Jeugdboeken': relevante jeugdliteratuur
- 'Achtergrondliteratuur'
- 'Weblinks'

20. Heeft u zelf wel eens een bijdrage geleverd aan de website www.entoen.nu?

(meer dan een antwoord mogelijk)

- nee,
- ja, ik heb wel eens een reacties gegeven
- ja, ik heb wel eens informatie bewerkt
- ja, ik heb weleens informatie toegevoegd

21. Kent u de wandkaart, waarop alle vijftig vensters van de canon op een tijdlijn zijn afgebeeld? Gebruikt u deze?

Antwoordmogelijkheden:

- ken ik niet
- van gehoord/gezien, niet van plan te gebruiken
- van gehoord/gezien, van plan te gebruiken
- wordt gebruikt door mij
- wordt gebruikt door collega's

22. Naast de Canon van Nederland zijn er initiatieven geweest om ook andere canons te ontwikkelen, voor een vakgebied (klassieke muziek, Nederlandse film, wiskunde). Ook zijn er regionale of plaatselijke uitwerkingen van de canon en tentoonstellingen over de canon. Bent u hiermee bekend en heeft u hiervan gebruik gemaakt?

Antwoordmogelijkheden

1. ken ik niet
 2. van gehoord, niet van plan te gebruiken
 3. van gehoord, van plan te gebruiken
 4. wordt gebruikt door mij
 5. wordt gebruikt door collega's
- canon voor een vakgebied, nl.
 - regionale of plaatselijke uitwerking van de canon, nl.
 - tentoonstellingen over de canon, nl.

23. Kent u de website "Het Geheugen van Nederland": waar collecties van archieven, musea en bibliotheken toegankelijk zijn gemaakt?

Antwoordmogelijkheden

- ken ik niet
- van gehoord/gezien, niet van plan te gebruiken
- van gehoord/gezien, van plan te gebruiken
- wordt gebruikt door mij
- wordt gebruikt door collega's

24. Wordt er bij u op school gebruik gemaakt van externe ondersteuning bij het gebruik van de canon?

Antwoordmogelijkheden:

1. ja
 2. nee
 3. weet niet
- door vereniging van leraren (voor mijn vak)
 - door de schoolbegeleidingsdienst
 - door APS, KPC of CPS
 - door culturele instellingen
 - anders, namelijk
 - nee

25. Met welke culturele instellingen is de school van plan te gaan samenwerken bij het gebruik van de canon in het onderwijs?

- gemeentelijke instelling voor cultuureducatie
- provinciale instelling voor cultuureducatie
- centrum voor de kunsten / muziekschool
- musea
- archieven
- monumenten
- concertzalen/theaters
- bioscopen

- ander, namelijk
- geen van deze instellingen

Stellingen

26. Wat is uw oordeel over de Canon van Nederland? Bent u het eens met de volgende stellingen?

Antwoordmogelijkheden: ja!, ja, weet niet, nee, nee!

- De canon helpt kennis over de Nederlandse geschiedenis en cultuur te bevorderen
- De canon helpt om verbanden te leren zien tussen de ontwikkeling van Nederland en de ontwikkeling van de rest van de wereld
- De canon is goed bruikbaar voor het onderwijs
- De canon is een welkom houvast in mijn lessen
- De canon is overbodig, want de inhoud wordt al gedekt door de huidige kerndoelen
- De canon is goed samengesteld
- De canon helpt ons lacunes in het onderwijs te verhelpen
- De canon spreekt de leerlingen aan
- De canon voorziet in een behoefte binnen het onderwijs
- De canon werkt bindend
- De canon versterkt onze nationale identiteit
- Er is behoefte aan een internationale canon voor het Nederlandse onderwijs
- De website *entoen.nu* is informatief
- De website *entoen.nu* is gebruiksvriendelijk
- De website *entoen.nu* bevat goede lessuggesties

Behoeftte aan kennis en ondersteuning

27. Heeft u behoefte aan ondersteuning bij het gebruik van de canon?

Antwoordmogelijkheden: ja!, ja, weet (nog) niet, nee, nee!

- Introductie in gebruiksmogelijkheden van de canon
- Concrete lessuggesties over vensters uit de canon
- Achtergrondinformatie bij vensters uit de canon
- Uitwisselen van ervaringen over gebruik van de canon

28. In welke vorm zou ondersteuning moeten worden gegeven?

Antwoordmogelijkheden: ja!, ja, weet niet, nee, nee!

- Schriftelijke informatie
- Informatie via het internet
- Collegiale consultatie binnen de school
- Cursus/training door externe deskundigen
- Netwerk van leraren van verschillende scholen
- Anders, namelijk

29. Er wordt al gewerkt aan concrete producten voor de ondersteuning van scholen. We noemen er enkele. Denkt u dat u hiervan gebruik zult maken?

Antwoordmogelijkheden:

1. zeker
2. waarschijnlijk
3. weet niet
4. waarschijnlijk niet
5. zeker niet

- *Alleen VO:* online toets van het Cito over de canon.
- ‘vensterplaat’ bij elk venster, om centraal te stellen als dat specifieke venster aan de orde is.
- beeldmateriaal bij de vijftig vensters, ontwikkeld door Het Klokhuis en het project Verleden van Nederland
- handreiking voor de inpassing van de vijftig vensters in het onderwijs, door de SLO
- nascholingscursus, ontwikkeld door de SLO
- bezoek Nationaal Historisch Museum in Arnhem

30. Op dit moment wordt het Nationaal Historisch Museum opgericht. In dit museum zal de canon een belangrijke rol gaan spelen en de belangrijkste doelgroep van het museum wordt het onderwijs.

Wat verwacht u van het Nationaal Historisch Museum? (meerdere antwoorden mogelijk)

Antwoordmogelijkheden:

1. onbelangrijk
2. niet zo belangrijk
3. tamelijk belangrijk
4. zeer belangrijk

- Het museum moet de gelegenheid bieden de canon ‘in het echt’ te zien
- Het museum moet lesmaterialen bieden over de onderwerpen uit de canon
- Het museum moet aanknopingspunten bieden tot vakoverstijgend werken
- Het museum moet mogelijkheden bieden voor projectwerken
- Het museum moet interactief van opzet zijn
- Het museum moet aansluiten bij bestaande onderwijsmethoden
- Het museum moet kunnen inspelen op specifieke vragen van scholen
- Het museum dient ook via het internet toegankelijk te zijn

Dit was de laatste vraag.

Bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 2: Vragenlijst telefonische interviews

Vragenlijst Canon van Nederland – telefonische interviews

Algemeen

1. Functie:
 - PO: groepsleerkracht, vakleerkracht, cultuurcoördinator, directeur/adjunct-directeur, anders
 - VO: leraar, voorzitter vaksectie, cultuurcoördinator, lid directie, anders

2. Heeft u een taak bij de invoering van de canon op school?
 - ja, ik coördineer de invoering
 - ja, andere taak, namelijk
 - nee, iemand anders wel, namelijk
 - niet van toepassing, wij zijn (nog) niet bezig met invoering van de canon ⇒ *naar vraag 5*

Toelichting:

Toepassing van canon

3. Maakt u zelf gebruik van de canon in het onderwijs?
 - ja ⇒ *Waarom? Hoe wordt de canon gebruikt?*
 - nee ⇒ *Waarom wordt de canon niet gebruikt? Kent men gebruiksmogelijkheden van de canon?*

Toelichting:

4. Gebruiken collega's van u de canon in het onderwijs?
 - ja
 - nee
 - weet niet

Toelichting:

Als canon niet wordt gebruikt ⇒ vraag 7

PO:

5. Wie maken er op uw school gebruik van de canon?
 - groepsleerkrachten ⇒ *welke groepen: 1, 2, 3 etc.*
 - cultuurcoördinator
 - vakleerkrachten ⇒ *welke vakken: muziek, beeldende vorming, drama, dans, bewegingsonderwijs, anders*
 - directie
 - anders, namelijk

VO:

6. Bij welke vakken wordt er op uw school gebruik gemaakt van de canon? (*meer dan één antwoord mogelijk*)
- talen
 - kunst en cultuurvakken
 - maatschappij: aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, levensbeschouwing
 - exact: wis- en natuurkunde, scheikunde, biologie
 - andere vakken, namelijk

⇒ vraag 8

7. Zijn er al plannen om met de canon te gaan werken?
- nee,
 - ja, nog niet duidelijk wanneer
 - ja, gaan we doen vanaf
8. Voor welke vak- vormingsgebieden is de canon volgens u relevant? Waarom? Op welke manier?
- PO: cultuureducatie, wereldoriëntatie, levensbeschouwelijke vorming, taal, anders
 - VO: talen, kunst- en cultuurvakken, maatschappij, exact, anders
9. Wat vindt u van de canon?
Aandachtspunten: samenstelling, praktische toepasbaarheid, interessant voor leerlingen

Toelichting:

10. Wat vinden uw collega's van de canon? Welke geluiden uit het onderwijsveld horen docenten over de canon? Hoe is de sfeer rondom de canon in het algemeen?

Toelichting:

Behoeftte aan kennis en ondersteuning

11. De canon zal met ingang van het schooljaar 2009-2010 worden opgenomen in de kerndoelen. Daarom wil het kabinet het gebruik van de canon ondersteunen. Wordt er bij u op school nu al gebruik gemaakt van externe ondersteuning bij (de voorbereiding van) het gebruik van de canon? Wie biedt deze ondersteuning?
- geen ondersteuning
 - door vereniging van leraren (voor mijn vak) ⇒ *welke vereniging?*
 - door de schoolbegeleidingsdienst
 - door APS, KPC of CPS
 - door culturele instellingen
 - anders, namelijk
12. Heeft u, vanwege de invoering van de canon in de kerndoelen, behoefte aan ondersteuning bij de invoering van de canon?
1. (nog) niet
 2. (nog) niet, misschien in de toekomst
 3. ja

4. weet niet

13. Aan welk type ondersteuning heeft u behoefte?

Aandachtspunten:

- Introductie in gebruiksmogelijkheden van de canon
- Concrete lessuggesties over vensters uit de canon
- Achtergrondinformatie bij vensters uit de canon
- Uitwisselen van ervaringen over gebruik van de canon
- Inpassen van de canon in gebruikte methoden
- Suggesties voor vakoverstijgend werken met de canon
- Bijscholing van docenten over (alle/ enkele) vensters uit de canon

Toelichting:

14. In welke vorm zou ondersteuning moeten worden gegeven?

- Schriftelijke informatie (brochures, artikelen in (vak)tijdschriften, andere vorm?)
- Informatie via het internet
- Collegiale consultatie binnen de school
- Cursus/training door externe deskundigen
- Netwerk van leraren van verschillende scholen
- Conferenties, bijeenkomsten (zoals bij de Canonkaravaan)
- Anders, namelijk

Toelichting:

15. Er wordt al gewerkt aan concrete producten voor de ondersteuning van scholen. We noemen er enkele.

a) Kent u deze producten?

b) Denkt u dat u hiervan gebruik zult maken?

- ‘vensterplaat’ bij elk venster, om centraal te stellen als dat specifieke venster aan de orde is.
- beeldmateriaal bij de vijftig vensters, ontwikkeld door Het Klokhuis en het project Verleden van Nederland van Idtv, de zogenaamde Edu-clips
- handreiking voor de inpassing van de vijftig vensters in het onderwijs, door de SLO e.a. (*nog in ontwikkeling; wat verwacht men hiervan*)
- nascholingscursus, ontwikkeld door de SLO e.a. (*nog in ontwikkeling; wat verwacht men hiervan*)
- bezoek Nationaal Historisch Museum in Arnhem (*wat verwacht men hiervan? Waar zou het museum aan moeten voldoen? Hoe zou het ideale NHM van een docent eruit zien?*)
- de website Entoen.nu (*wat zou daar te vinden moeten zijn?*)

16. Heeft u behoefte aan andere producten dan de genoemde?

- nee
- ja, namelijk

Bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 3: Deelnemers paneldiscussie

Primair onderwijs

Bonnie Belle (RKBS De Carrousel)
Hans van Hulst (OBS de Hoge Raven)
Peter Majoor (RKBS De Carrousel)
Lieneke van Wolferen (OBS Dr Bosschool)

Voortgezet onderwijs

Teo van Middelkoop (Calvijn College, Goes)
Juan Robben (Oosterlecht College, Vianen)
Frans Schleijsen (St. Bonifatiuscollege, Utrecht)
Elise Storck (Marnix Gymnasium, Rotterdam)
Judith Tadema (St. Bonifatiuscollege, Utrecht)

Overige instellingen

Hans Bulthuis (Eindredacteur MeMo)
Albert van der Kaap (SLO)
Marc Kropman (ILO-UvA)
Arja van Veldhuizen (Landschap Erfgoed Utrecht)
Linda Vermeulen (Ministerie van OCW)
Karin Laarakker (Cultuurnetwerk Nederland)

Sardes/Oberon

Anne Luc van der Vegt (Sardes)
Folkert Haanstra (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten)
Michiel van der Grinten (Oberon)
Marleen Kieft (Oberon)
Tineke van Schooten (Oberon)

Colofon

Titel: De canon in het onderwijs. Een nulmeting

Auteurs: A.L. van der Vegt, M. Kieft, K. Hoogeveen, M. van der Grinten

Project: (De canon van Nederland in het onderwijs + Sardesprojectnummer TR0672)

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Datum: april 2008

